

Фота Веранікі Клімашэвіч

В Ы Д А В Е Ц Т В А
«МАСТАЦКАЯ ЛІТАРАТУРА»

Маладзёк-2026

У альманах увайшлі апаваданні і вершы пераможцаў першага літаратурнага конкурсу маладых літаратараў «Маладзёк-2026», арганізатарамі якога з’яўляюцца Саюз пісьменнікаў Беларусі, выдавецтва «Мастацкая літаратура» і рэдакцыя часопіса «Маладосць» пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Акрамя твораў, якія друкуюцца ўпершыню, у зборніку (для таго, каб паказаць паўней творчасць пераможцаў) змешчаны і тыя, што ўжо друкаваліся.

Серыя «Лаўрэаты Нацыянальнай літаратурнай прэміі». Віктар Кунцэвіч. Выбраныя творы

У кнігу выбраных твораў лаўрэата Нацыянальнай літаратурнай прэміі Рэспублікі Беларусь Віктара Кунцэвіча ўвайшло лепшае з прозы і паэзіі, што было напісана ім за гады творчай працы. У творах пісьменніка стасуецца і рэальнае, і містычнае. Адметна, што містычнае ўспрымаецца натуральна і праўдзіва. А гэта, між іншым, удаецца не кожнаму, хто бярэцца за пяро, каб спалучыць іх.

АНАТОЛЬ СЕРБАНТОВІЧ (1941—1970)

МАЯ КАХАНАЯ — ЗІМА

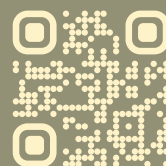
Г. Ц.

Мая каханая — зіма,
Любіць другую — не сумею.
Я па табе іду, зямля,
Абняўшы русую завею.

Сняжынкі — белыя агні,
Кусты малочныя, алеі —
І эталонам чысціні
Мая каханая бялее.

Яна хорошая ў мяне.
Яна — і сонца, і марозы.
Прамень каханую кране —
Мая каханая у слёзы...

І вось каханае няма:
Мая каханая — зіма...

КНІГІ ВЫДАВЕЦТВА
«МАСТАЦКАЯ ЛІТАРАТУРА»
МОЖНА НАБЫЦЬ
У ЛЮБОЙ З КНІГАРАНЬ
ААТ «БЕЛКНІГА»
ДАВЕДАЦА
ПРА НАЯЎНАСЦЬ КНІГ
МОЖНА ПА ТЭЛЕФОНАХ:
296-70-72,
292-70-72

ЧАСОПІСЫ «ПОЛЫМЯ»
Ў МІНСКУ МОЖНА НАБЫЦЬ
ПА АДРАСАХ:
– КРАМА № 13, № 18,
ПЛОШЧА ПЕРАМОГІ,
ПАДЗЕМНЫ ПЕРАХОД;
– КРАМА «ГЛОБУС»,
ВУЛ. ВАЛАДАРСКАГА, 16;
– ПАВІЛЬЁН, № 79,
ПР. ПЕРАМОЖЦАЎ, 5.

Паэзія і проза

Міхась Башлакоў. Шукаю даўняга сябе... Вершы	3
Святлана Бязлепкіна. Час адплаты... Аповесць	9
Уладзімір Мазго. Адліга на душы. Вершы	29
Аляксей Белы. Прад Вечнасцю схіліш калені. Вершы	33
Святлана Дзядзінкіна. Так не бывае. Аповяданне	37
Вольга Шпакевіч. Мне радуе сэрца. Вершы	43
Ягор Жукоўскі. Шлях ядвабу. Аповяданне	46
Васіль Зуёнак. Мінулых дзён мінулыя хвіліны. Вершы	58
Дар'я Лёсава. Тры аповяданні	63
Мікола Канановіч. Не хочацца, каб лета адыходзіла. Вершы	72

Навуковыя публікацыі

Ігар Шаладонаў. Увасабленне матыву «смаленне вепрука» ў беларускай літаратуры XX стагоддзя	75
Наталля Бахановіч. Мадэрнісцкі досвед пошуку грамадскага шляху ў беларускай і польскай прозе пачатку XX стагоддзя	84

Юбілеі

Мікалай Шуканаў. Пра родную Жлобіншчыну ён думаў пастаянна	92
Надзея Парчук. Тваім радкам звінец не адзвінец.	96

Памяць

Ніна Рыбік. Як памірала вёска	100
--------------------------------------	-----

Краязнаўства

Юлія Брузго. Сядзіба Лукавец і блакітная каплічка	107
--	-----

Інтэркі

Інтэрв'ю Галіны Антонавай з перакладчыкам «Новай зямлі» Якуба Коласа на рускую мову Андрэем Цяўлоўскім	116
--	-----

Даследаванні

Наталля Казапалянская. Калі Тарас узняўся на Парнас?	123
---	-----

Рэдактарскія занатоўкі

Пятро Жаўняровіч. Пра лічэбнікі. І не толькі...	126
--	-----

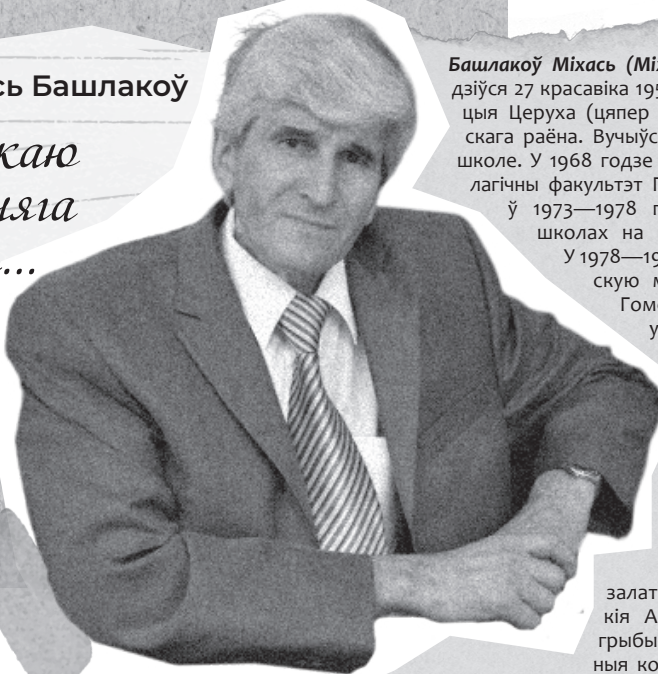
Кнігарня

Анастасія Трафімава. «Шчаслівы, што пяю цябе, Радзіма...»	129
Мікола Берлеж. Віртуальнае падарожжа па гарадах Беларусі і свету	135
Казіміра Шпакоўская. «Зорку чалавек паланіў...»	138
Станіслаў Рачэўскі. Права на цішыню	141

Міхась Башлакоў

Шукаю
даўняга
сябе...

Вершы

Башлакоў Міхась (Міхайл Захаравіч) нарадзіўся 27 красавіка 1951 года ў пасёлку Станцыя Церуха (цяпер вёска Баштан) Гомельскага раёна. Вучыўся ў Грабавіцкай сярэдняй школе. У 1968 годзе паступіў на гісторыка-філалагічны факультэт ГДУ, пасля заканчэння якога ў 1973—1978 гадах працаваў у вясковых школах на Гомельшчыне і Браншчыне.

У 1978—1985 гадах выкладаў беларускую мову і літаратуру ў школах Гомеля. Пасля пераезду ў Мінск у 1991—2005 гадах працаваў галоўным метадыстам у Міністэрстве інфармацыі Рэспублікі Беларусь, актыўна займаўся падрыхтоўкай і выданнем 145-томнай гісторыка-дакументальнай хронікі гарадоў і раёнаў Беларусі «Памяць». Аўтар кніг паэзіі «Касавіца» (1979), «Дні мае залатыя» (1993), «Як слёзы горкія Айчыны...» (1999), «Матчыны грыбы перабіраю» (2000), «Світальныя коні» (2001), «Пяро зязюлі падніму» (2001), «Нетры» (2004), «Палын. Чарнобыль» (2005), «Віно адзіночкі» (2011), «Музыка нязваная» (2014), «Далёка вячэрняя» (2017), «На зветраных шляхах» (2020) і інш. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь (2009).

* * *

А думкі роем несціханым:
Шукаеш правільны адказ,
Што бліснуў раптам між туману,
Нібы агеньчык, і пагас...

І зноў бясконцыя сумненні.
Штодня гадаеш: так — не так...
І на цябе ўжо з недаўменнем
Глядзіць сярэдзіта той юнак,

Які з найўнымі радкамі,
Але з гарачаю душой —
Ён налятаў, нібы цунамі,
Кідаўся без развагі ў бой, бой,

Увесь кінеў, і абураўся,
І, як вясновы гром, грымеў...
Такім, напэўна, і застаўся,
Хіба крыху паспакайнеў...

Было, было... Успамінаеш
Амаль забыты той матыў
І зноўку ісціну шукаеш,
Блукаючы між сонных ніў...

Знайсці адказ?.. Не ў гэтым справа,
Пытанне ў тым, як ты жывеш....
Калі душа, як збан дзіравы,
Што не нальеш, усё пральеш...

* * *

Я зноў на роднае зямлі...
Будынак станцыі. Перон.
І клумбы кветак. І чмялі.
І рэха тых далёкіх дзён.

Пасёлак. Сцежка. Крочу зноў.
Гляджу на вокны: ці хто ёсць?
Ды ні знаёмых, ні сяброў.
Чужыя ўсе. І я не госць.

Ах, як усё даўно было...
Старанна памяць варушу.
Няўжо ў нябыт усё сплыло?
Як струны, кратаю душу,

Каб улавіць дзівосны міг...
Якім шчаслівым быў тады!..
Гартаю дні — старонкі кніг,
Знаходжу даўнія сляды

На сцэжках юных тых гадоў....
Ля роднай хаты зноў стаю.
Няма ні маці, ні братоў.
І сам сябе не пазнаю.

Сумненні горкія ці страх?..
У стоенай маўчу журбе.
Хаджу па сцэжках і шляхах,
Шукаю даўняга сябе...

* * *

Як свішча шпак, стараецца,
Спявае, заліваецца
Сваёй шпачынай моваю
На тэму ўсё выясную....

Гамоніць, штось усхліпвае
На клёніку, між ліпамі.
І як галінка тонкая,
Спружыніць песня звонкая...

Ён мастар, справу ведае:
Над радасцю і бедамі,
Над мітуснёй і марамі
Спявае сваю арыю....

Як свішча, як стараецца,
Паводкай разліваецца...
І лёгка гэтак крочыцца,
І мне спяваць захочацца...

* * *

Зазелянела. Душа запела,
Душа, як вішня, зацвіла...
І кветам майскім, кветам белым
Вясна сцяжынкi замяла...

Іду, пакуль яшчэ ідзецца...
А як інакш, скажыце, жыць?..
Пяю, пакуль яшчэ пецца,
Пакуль сцяжынка ўдаль бяжыць...

І хоць гудуць ад стомы ногі,
То стома радасных хвілін,
Бо ззяюць веснія разлогі
Між рэдкіх белых аблачын...

* * *

Прыйшла вясна. І птушкі зашумелі,
Заціўкалі, зашчоўкалі, запелі...
І салаўінай трэлю абдало
Азяблае світальное вясло....

Найлепшы час — час малады, вясновы,
Калі ўсё зялее і цвіце,
Калі грамы, як гулкія падковы,
Гукаюцца кругамі на вадзе...

І ўсё, чым жыў да гэтага, драбнее,
І хочацца ўцячы ад мітусні,
Таму што ўсё навокал маладзее
І зелянеюць сонечныя дні...

І ўдалеч крочыш лугам ці то ўзлесем,
І ўсё натхнёна некуды ляціш...
Цвіце вясна. І ў сінім паднябессі,
Як той жаўрук, ты песняю звiніш...

* * *

Жыццё, нібы настаўнік строгі,
Ні ў чым паблажак не дае...
У кожнага свае дарогі,
Свае абсягі, дні свае...

І шлях ты сам свой выбіраеш:
Як і куды табе ісці...

Святлана Бязлепкіна

*Час адплаты,
або Памяванне
за шчасцем*

Аповесць

Бязлепкіна Святлана Уладзіміраўна нарадзілася 31 жніўся 1957 года ў вёсцы Малейкі Брагінскага раёна. Скончыла журфак БДУ, працавала ў раённым і абласным друку (газеты «Чачэрскі веснік» і «Гомельская праўда»). Аўтар кнігі прозы «Чарнобыльская русалка» (1998).

— Алена? Якая сустрэча! — ён глядзеў на жанчыну з яўным захапленнем. — Якімі шляхамі ў Мінску? У камандзіроўку?

— Камандзіроўку? Сяргей, я ў Мінску жыву ўжо пяты год, — яна зірнула на яго з нейкай пераможнай радасцю. Маўляў, бачыш, і я таксама ў сталіцы, таксама...

— Ага, і гэта твой найбліжэйшы гастронам? — толькі цяпер ён, здаецца, стаў больш уважліва аглядаць і яе, і пакеты ў яе руках. — Што ж я стаю, як дурань? Давай свае сумкі, цяжкія ж, напэўна!

Яна з задавальненнем працягнула пакункі і скіравалася на выхад. Але мужчына спыніўся, пакруціў галавой па баках і прапанаваў пачакаць.

— Хвілінку, адну хвілінку! — і хуценька знік сярод людскога натоўпу. З яе пакункамі!

Ёй чамусьці ўспомнілася нядаўняя камедыя, дзе спрытны прахіндзей падобным спосабам абдурваў даверлівых жанчын. Яна ўсміхнулася ад недарэчнага параўнання і тут зноў убачыла Сяргея. Ён ішоў да Алены з яе пакункамі і з вялізным букетам ярка-чырвоных руж.

— Ой, дзякуй, навошта кветкі? — гаварыла, а самой было прыемна.

— Як навошта? Я цябе не бачыў мо сто гадоў! На сустрэчы курса ніколі не прыязджала, у інтэрнэце цябе няма, у каго з нашых ні спытаю, ніхто цябе не бачыў. Засакрэчаны нейкі чалавек проста! — ён жартаваў і ўсё аглядаў яе з галавы да ног.

— Ленка, ну ты зусім не змянілася! Не, хлушу, ты стала яшчэ прыгажэйшай! Жаноцкасці паболела!

— І ты мала змяніўся! — сказала і пачырванела. — Бачыш, я цябе таксама адразу пазнала. Ты жывеш непадалёку?

Ён пачаў тлумачыць, што быў у офісе свайго сябра, дакладней, партнёра па бізнесе. Што часта бывае тут, прынамсі раз на месяц. І тут жа пачаў распытваць

Алену, дзе яна працуе, чым паставіў тую ў няёмкае становішча. Прызнацца Сяргею, што цяпер нідзе не працуе? Што сядзіць дома?

А што, можна было б сказаць з годнасцю, што муж яе — бізнесовец, гэтакі мікра-мікраалігарх, а ў жонак любых алігархаў якія клопаты? Салон прыгажосці, фітнес, буцікі і рэстараны, сустрэчы з сяброўкамі, зносіны з кухаркай і іншымі слугамі. Няхай бы пазайздросціў Сярожа.

Муж і праўда працуе ў бізнесе, але дамашняй прыслугі яны ніколі не мелі — у адносна багацеі ён «вылез» апошнія гады два, не столькі дзякуючы фартуне, колькі ўласнай руплівасці. Кватэра, праўда, не маленькая, можна нават сказаць, занадта вялікай здаецца, калі Алена кожную суботу старанна вымывае і пыласосіць усе гэтыя сто дваццаць квадратных метраў. Але, пакуль не раз'ехаліся сыны, гэтыя метры не здаваліся празмернымі. Ды і сама яна не працуе ўсяго некалькі месяцаў. Менавіта таму, што апошнім часам перажывае за сваё «гультайства», Алена і не сказала праўду:

— Ат, якая там праца! З каледжа я пайшла, дакладней, мне стварылі такія ўмовы, каб сама звольнілася: з дырэктаркай не сышліся, як кажуць, характарамі. Цяпер у адным сціплым выдавецтве, дзе толькі адна асалода — можна працаваць на адлегласці. Што я і раблю, сядзячы дома за камп'ютарам.

— А дзеці?

— Двое, два сыны. Дарослыя ўжо, студэнты, жывуць асобна са сваімі дзяўчатамі. Ты ж ведаеш, як гэта сёння прынята ў моладзі — у грамадзянскім шлюбе. Але я спадзяюся, што калі-небудзь падораць мне па ўнуку ці ўнучцы, — яна ўсміхалася, хаця і тут хавала сваю мацярынскую заклапочанасць, бо не вельмі ёй падабаліся абедзве абранніцы сыноў.

— Ну што ты, якая з цябе бабуля? Сама маладая, стыльная вунь якая! Аленка, трэба пакуль пра сябе дбаць, а не пра ўнукаў! — гаварыў ён і ўсміхаўся такой прыязнай усмешкай, што сэрца яе, здавалася, правальваецца кудысьці.

«Калі пытае пра мужа, што казаць? Папраўдзе, ягонае прозвішча адзін час не сыходзіла ні са старонак газет, ні з інтэрнэту, калі Васіль наладзіў дабрачынны праект для дзіцячых дамоў, але гэта калі Сяргей ведае, што Алена — ягоная жонка. Не спытаў, відаць, не палічыў гэта важным для сябе».

— Ну, а ты як? Таксама, відаць, не па спецыяльнасці працуеш? Які ў цябе бізнес? — яна спытала без асаблівай цікаўнасці, бо добра ведала, што бізнесоўцы — людзі прымхлівыя, таму не надта любяць расказваць пра свае поспехі-няўдачы.

І праўда, Сяргей не стаў заглыбляцца ў гэтую тэму, сказаў толькі, што займаецца грузаперавозкамі, мае стасункі з замежнымі партнёрамі. Сям'я? Не, ён двойчы разведзены, і сям'я — гэта, відаць, не ягонае. Прынамсі датуль, пакуль не сустрэне жанчыну сваёй мары. Дзеці? Дачка ад другога шлюбу, вельмі разумная дзяўчына, кажуць, што ў бацьку ўдалася.

Пакуль гаварылі, дайшлі да пад'езда. Алене нават стала шкада, што дайшлі так хутка. Сяргей паставіў пакеты на лаўку, агледзеў дом. Жанчына спрабавала адгадаць ягоныя думкі. Ага, дом цагляны, адзін з тых дамоў, якія ў гэтым раёне лічацца прэстыжнымі. Да таго ж двор абгароджаны і нават мае шлагбум, але гэта хутчэй для таго, каб чужыя аўто не паркаваліся, бо побач некалькі буйных крам. Месца найвыдатнейшае для сталіцы: і цэнтр, і парк побач, да таго ж метро за дзесяць хвілін хады.

— Ленка, на каву не напрошваюся! — як быццам бы запырачыў, хаця ў яе і думак не было запрасіць Сяргея ў кватэру. — Праўда-праўда, спяшаюся, у мяне праз паўгадзіны важная дзелавая сустрэча. Але ты не знікай. Раскажу нашым, сустрэнемся дзе-небудзь, у кавярні ці ў рэстаране. Згода?

Яны абмяняліся нумарамі тэлефонаў, Сяргей абняў яе на развітанне, пацалаваў у шчаку і пайшоў, азірнуўшыся некалькі разоў. А яна стаяла і глядзела яму ўслед, і сэрца чамусьці калацілася так моцна, нібыта яна пешшу паднялася на свой пяты паверх.

Праз нейкі час, ужо ў кватэры, здзівілася гэтаму хваляванню: Сяргей нават знешне выяўна прайграваў яе мужу, і чаму яна калісьці лічыла яго прыгожым? Цяпер ад той прыгажосці не засталася амаль нічога. Да таго ж штосьці было ў ім мітусліва-ліслівае, і гэта адразу кідалася ў вочы.

* * *

Сяргей Свірыдзенка падабаўся ёй з другога курса, з таго дня, як аднойчы яны апынуліся побач, збіраючы бульбу ў адно вядро. Там, «на бульбе», пачыналіся многія студэнцкія каханні. Успыхвалі, як восеньскі касцёр, і нярэдка гаслі, калі студэнты вярталіся ва ўніверсітэт на вучобу. Сяргей запрашаў Алену патанцаваць у вясковым клубе, нават некалькі разоў правёў яе дадому, дзе дзяўчына кватаравала, але далей за гэта адносіны не пайшлі. Яна ж пакахала яго і старанна хавала сваё пачуццё ад сябровак па пакоі, а яшчэ больш ад сябе самой. Але кожны дзень з заміраннем сэрца заходзіла ў аўдыторыю і садзілася на «камчатку», каб мець магчымасць употай глядзець на хлопца.

А потым на трэцім курсе лёс зноў звёў іх на калгасным палетку. Дакладней, на фермерскім: бацька аднаго з аднакурснікаў вырошчваў капусту. І калі тэрмінова спатрэбіліся працоўныя рукі, прапанаваў сыну паклікаць сваіх сяброў.

— Каму трэба «жывыя» грошы? — спытаў той перад заняткамі.

Падахвоціліся многія, і ў адзін з халодных кастрычніцкіх дзён да студэнцкага інтэрната пад'ехаў аўтобус. Лена зноў села на «камчатку», каб бачыць Сяргея. А хлопец праз колькі хвілін быў ужо душой кампаніі: узяў у некага гітару, і хутка самыя галасістыя згрупаваліся вакол яго і перапелі ледзь не ўвесь рэпертуар «Машыны часу». Лена галасістай не была, у яе наогул, як неяк з жалем сказала настаўніца спеваў, ні слыху, ні голасу, і таму яна заўжды зайздросціла тым, хто ўмеў спяваць. Зайздросціла і цяпер дзяўчатам, якія сядзелі вакол Сяргея і падпявалі.

Але ўдача ў тое ранне павярнулася лепшым бокам і да Алены: у Сяргея не аказалася пальчатак, і дзяўчына прапанавала свае запасныя. І вось яны ўжо разам у кузаве грузавіка, спачатку прымаюць качаны, а потым едуць у райцэнтр на разгрузку. На паўдарозе іх заспеў дождж, і Сяргей прытуліў Алену да сябе і сказаў тыя словы, якія запамніліся на ўсё жыццё:

— Такая ты сапраўдная, Аленка, і свежая, як гэтыя качаны капусты! Праўда, не люблю расфарбаваных дзяўчат з іх робленай прыгажосцю. Вось трапіць такая пад дождж, і ўсю яе штучную яркасць — як карова языком... А ты... А ты... І прыгожая, і капустай пахнеш! — ён асцярожна пацалаваў яе і прыціснуў да сябе.

А ў панядзелак, нібыта нічога не здарылася, прабег міма, нават не павітаўся. І яна зноў сядзела на «камчатцы» і з сумам глядзела на яго.

Аднойчы Алена здрадзіла сваёй звычцы: курс філасофіі пачаў чытаць малады выкладчык, яго лекцыі былі настолькі цікавымі, што дзяўчына перасела ў першы шэраг. Ці было гэта свайго роду замяшчэннем яе кахання? Выкладчык быў сімпатычны і чымсьці няўлоўным нагадваў Сяргея: ці то моднай, як і ў Сяргея, кароткай прычоскай, ці то нейкім насмешліва-паблажлівым поглядам. Яна старанна рыхтавалася да прадмета, нават умудралася напрыканцы лекцыі задаць нейкае пытанне, і хутка ўвесь курс загаварыў, што Алена Журава закахалася ў «прэпода». А калі аднойчы філосаф звярнуўся да дзяўчыны ў самым

пачатку лекцыі: «Спадзяюся, спадарыня Алена і на гэты раз падрыхтавала для нас цікавае пытанне», стараста курса на перапынку ўголас заўважыла:

— А філосаф, людцы дарагія, таксама запаў на нашу Жураву!

На наступнай лекцыі па філасофіі побач з Аленай сядзеў Сяргей і ўсяляк паказваў не столькі курсу, колькі, відаць, маладому выкладчыку, што яны з дзяўчынай не проста суседзі па парце. Алену гэта моцна здзівіла, але што ж, яна была не супраць. Філосаф, аказваецца, ёй быў прыемны як разумны, цікавы выкладчык, а Сяргей... З Сяргеем усё было інакш. Ці ж магла яна адмовіцца, калі хлопец запрасіў у кіно? Яны цяпер прагульваліся па вечарах, Сяргей, няхай і жартамі, маляваў ёй планы сумеснага служэння на ніве роднай мовы і літаратуры ў якіх-небудзь Смалявічах.

— Чаму Смалявічах? — спытала яна.

— Як чаму? Няўжо табе хочацца ад'язжаць далёка ад Мінска?

Па шчырасці, на той момант ёй было ўсё роўна, куды паехаць па размеркаванні, абы быць разам.

* * *

Алена спахапілася, што дагэтуль не выклала прадукты ў халадзільнік. Чаго там успамінаць былое? Было і сплыло, і, як казалі калісьці бабуля, мохам парасло. Якая там нянавісць? Нават крыўды ўжо няма, нават шкадавання няма. Сум? Так, лёгкі сум па студэнцкім каханні, першым каханні, чыстым і дурнёнькім. Магло аказацца так, што была б яна цяпер адной з былых жонак Сяргея. А так яна ў статусе замужняй, і чаго там хаваць, шчаслівай жанчыны, якая можа сабе дазволіць спакойна пагаварыць са сваім былым аднакурснікам і нават пагадзіцца на сустрэчу.

Ці не пагадзіцца? А чаму б і не сустрэцца — не адзін на адзін, гэта лішняе, а вось так, групай, з былымі сябрамі, пасядзець дзе-небудзь у кафэ, паўспамінаць, пагаварыць «за жыццё»? Дастаць смартфон, адшукаць фотаздымкі і з радасцю прамовіць:

— Вось гэта мае муж і сыны. Ну, тут сыны яшчэ маленькія, а мы з Васілём зусім маладыя. А вось нядаўняе фота, мы ўсёй сям'ёй на рыбалцы. Ну а гэта мы пад Смалявічамі баравікоў назбіралі кожны па кошыку. А гэта ўжо ў Італіі мінулым летам...

І ніхто з іх не насмеліцца нагадаць, як Ленка Журава аднойчы неабачліва напілася ў інтэрнаце і як яе ратавалі ўсёй групай. Давялося нават выклікаць хуткую дапамогу.

— Хто ж так жлукціць каньяк, мадмуазэль? — здзекліва спытаў тады палатны доктар пры абходзе, і студэнты-практыканты заўсміхаліся.

— А як можна было адмовіцца ад прэзенту былога жаніха? — бараніла Алену суседка па палаце, якой паўночы спавядалася дзяўчына. — На вяселле, гад, не паклікаў, але каньяку не пашкадаваў!

Гэта і праўда быў прэзент — двое хлопцаў з іхняй групы былі запрошаны на вяселле і пасля прывезлі ў інтэрнат вялікую сумку з алкагольнымі напоямі — сабе батарэю гарэлкі і віскі, а дзяўчатам — некалькі бутэлек каньяку. Па іроніі лёсу банкет распачалі ў суседнім пакоі, і хтосьці запрасіў і Алену, ці то са спагады, ці мо й са зларадства, цяпер ужо не разбярэш.

— Пі, Аленка, пі, табе стане лягчэй! — угаворвалі яе сяброўкі, і ёй праўда праз колькі часу стала весела. Што было далей, яна помніла слаба.

Большасць аднакурснікаў спачувала Алене, бо для гэтай большасці былі непрымальнымі паводзіны Сяргея: ён як нічога ніякага заходзіў у аўдыторыю,

смяяўся з хлопцамі і дзяўчатамі, часам спыняў свой позірк і на Алене. А на безымянным пальцы яго правай рукі блішчэў заручальны пярсцёнак.

Сяброўка Тамара патлумачыла ягоную здраду проста:

— Чаму тут здзіўляцца? Сяргей жыве без бацькоўскай падтрымкі, ты ведаеш, што ён увесь час падпрацоўвае і з «сэкандаў» не вылазіць? І ты, па-мойму, зусім не з багаценькага сямейства. Так? Так! І што вам свеціць у найбліжэйшыя гадоў так дваццаць з настаўніцкімі заробкамі? Анічога! А тут шанц хлопцу выпаў выцягнуць ногі з багны. Цешча не апошні чалавек у выканкаме, цесць «круціць» будаўнічым бізнесам. Маладыя таксама пойдучь куды? У бізнес, без варыянтаў, а ты кажаш — Смалявічы! — працягвала яна. — Ды Сяргей здох бы ад нішчымніцы ды суму ў першы ж год, і стала б ты там маладой удавой. А так у цябе яшчэ ёсць шанц! Ашчаслівіш якога-небудзь мясцовага брыгадзіра ці агранома.

А што, і ашчаслівіла! Прыехала неяк на выхадныя да бацькоў, а ў суседзяў пляменнік гасцюе. З Васілём калісьці ў дзяцінстве разам у пясочніцы гулялі, а цяпер вось кавалер з кавалераў. Гэта так цётка Тамара сказала Аленінай маці. А тая па сакрэце даччэ. Маўляў, у райцэнтры жыве, кватэра хаця і аднапакёная, але задумаў катэдж будаваць, ужо і ўчастак купіў у добрым месцы. А галоўнае, дачушка, жаніцца хоча, але так, каб не прадзешавіць.

— Як гэта «не прадзешавіць»? — абурылася Алена.

— А так, усе ж у райцэнтры ведаюць, што ён завідны кавалер, бізнес у яго паспяховы, ну й з гэтай прычыны любая гатовая пайсці. А ён кажа, хачу, каб без карыслівых мэт. Каб я сам падабаўся.

— Ну, як наш Вася табе, Аленка? — спытала назаўтра цётка Тамара, якая зладзіла стол і паклікала суседзяў.

— А ведаеце, ён мне яшчэ ў дзяцінстве падабаўся, — сказала Алена. Праўда, змаўчала, што тое было толькі ў дзяцінстве.

Васіль яўна саступаў Сяргею знешне і лоску таго, харызмы той, якія даюць ці то сталіца, ці то прырода, не меў. Але ж характар... Цётка Тамара сказала, што пляменнік — і добры, і сур'ёзны, і разумны. А ёй можна было верыць: свайго роднага сына рэдка хваліла, і толькі калі заслугоўваў.

Спатканняў у іх не было, пагулялі адзін вечар у вясковым парку — і ўсё. Распісаліся на наступныя выхадныя — Васіль пазней прызнаўся, што баяўся, раптам яна перадумае. А яна? А яна не магла перадумаць, бо ўяўляла, які гэта будзе фурор — прыйсці ў аўдыторыю з пярсцёнкам на правай руцэ і расказаць сяброўкам нібыта па сакрэце, што яна вельмі, ну вельмі шчаслівая.

— Сяргей спытаў, каго гэта ты абкруціла так хутка, — сказала стараста групы. — А я кажу, чаму гэта — хутка? Яны ў адной пясочніцы гулялі, а цяпер сябар дзяцінства — раённы алігарх, а там і абласным стане ці мо нават сталічным. І, ведаеце, Сяргей нават з твару змяніўся, так яго гэта закрунула...

Жыццё з мужам аказалася адладжаным і спакойным. Васіль кахаў яе, праўда, не ўмеў прыгожа выказваць свае пачуцці, але задорваў і ўвагай, і падарункамі, не шкадаваў грошай ні на што. А яна ўдзячная была Васілю і за тое, што яе так кахае, і яшчэ больш за тое, што, дзякуючы гэтаму каханню, на курсе яе перасталі ўспрымаць як ахвяру. Ды што там — зайздросціць пачалі: хто яе новым модным паліто і ботам, хто — таму, што замужнюю не стануць размяркоўваць у вёску. І яна зайздросціла сама сабе, прынамсі, на людзях, асабліва калі недзе недалёка знаходзіўся Сяргей.

Яны ўжо здалі каменданту ўсе інтэрнацкія рэчы, нават матрацы, і сядзелі на ложках на «голых» спружынах, успаміналі сваё студэнцкае жыццё, якое, аказваецца, было такім цікавым і пра якое яны там, у сельскай глыбінцы, будуць успамінаць з настальгіяй. Пасля сталічных выгодаў нялёгка будзе зноў вяртаць-

ца да вясковых умоў з вадой з калодзежа і туалетах у двары. І кватараваць, вядома ж, не цукар, калі заробкі настаўніка-пачаткоўца практычна мізэрныя.

Алена слухала і радавалася, што яе гэтыя клопаты абмінулі. У дзверы пастукалі. Зайшоў Сяргей, і дзяўчаты па-змоўніцку хуценька выйшлі з пакоя.

— Ты шчаслівая, Лена? Я бачу, што ты шчаслівая. А вось я — не вельмі, — ён прыціснуў яе да сябе і паспрабаваў пацалаваць.

Яна адштурхнула яго.

— Цяпер гэта залішняе! І я не ведаю, наколькі ты шчыры, Сяргей. — Памаўчала, гледзячы яму ў вочы. — Ды гэта ўжо і няважна, — яна засмяялася.

— Чаму не ідзеш на выпускны? Толькі не кажы, што твой раённы алігарх грошай пашкадаваў! — і не зразумець, жартуе ці кажа сур'ёзна.

Дзяўчаты з пакоя і праўда пашкадавалі грошай. Казалі, што ледзь наш-крэблі на білеты дадому. А Лена як бы з салідарнасці, ці што, адмовілася ад кафэ, але праўда была хутчэй не ў гэтым.

— Я ўжо жыву будучыняй, Сяргей. Я ўжо не тут у думках і марак!

Ён моўчкі выйшаў, нават не развітаўся.

Васіль ёй падабаўся ўсё болей і болей, і яна ўсё часцей успамінала словы цёткі Тамары, якая сказала ёй пасля вяселля:

— Леначка, ты ж нават не паспела закахацца ў Васю, праўда? Але я ўпэўненая, што ты яго палюбіш.

Яна і праўда яго пакахала, хаця каханне гэтае было інакшым, чым да Сяргея, больш спакойным, ці што? Муж быў прадказальным у кожным сваім учынку, надзейным і, галоўнае, вельмі клапаціўся пра яе.

Праз год яны ўехалі ў новы дом, потым нарадзіліся сыны, а яшчэ праз пяць гадоў яны перабраліся ў абласны цэнтр, дзе было больш магчымасцей для бізнесу. Знаёмыя мужа ўладкавалі яе ў інстытут, што за пяць хвілін хады ад дома. У Лены не было вучонага звання, таму яна вяла семінары ў першакурснікаў. Заняткі былі толькі два дні на тыдзень, і Алене хапала часу і на сям'ю, і на сябе. Але калі тэлефанавалі з запрашэннем прыехаць на сустрэчу аднакурснікаў, заўсёды адмаўлялася. То казала, што з мужам купілі пуцёўкі на адпачынак, то іншую слушную прычыну прыдумляла. Калі цяпер так добра, навошта вяртацца туды, дзе было так балюча?

* * *

...Ён ішоў па праспекце і па звычцы зазірнуў у кніжную краму. Даўно нічога тут не купляў, бо кошты «кусаюцца», але цікавасці да навінак не страціў. Ля касы жанчына расплочвалася за вялікі стос кніг. «Багацейка!» — з зайздрасцю падумаў Сяргей і раптам пачуў да болю знаёмы голас. Лена? Гэта была Лена! Сяргей ўмомант схаваўся за высокія палічкі і пачаў назіраць, як Лена пералічвае грошы, просіць ёмісты пакет, а потым ідзе да дзвярэй. «Дапамагчы ёй данесці пакунак?» — мільганула першая думка. «Ні ў якім разе!» — мільганула наступная, і вось ужо ён, як той злодзей, ці, хутчэй, дэтэктыў, ідзе ўслед, насунушы глыбей кепку з даўгім брылём.

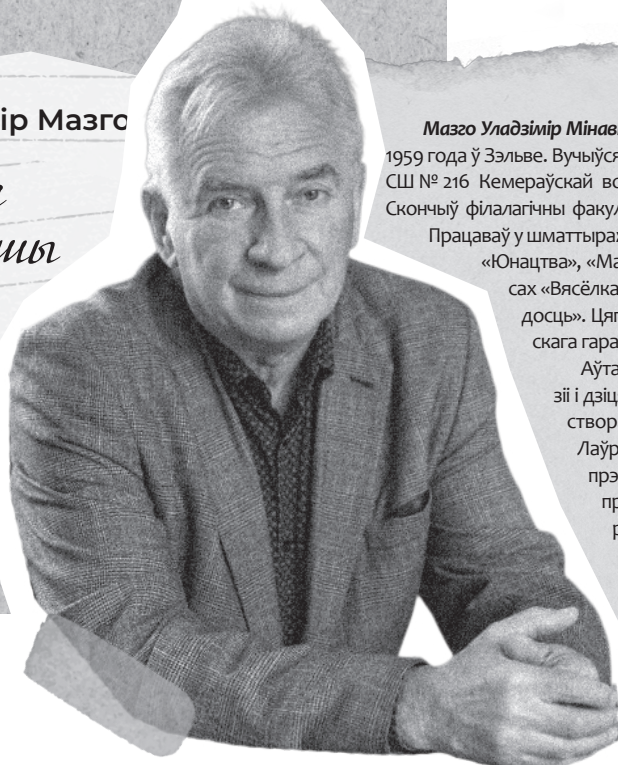
Ісці было недалёка, Лена жыла практычна ў цэнтры, у адным з тых дамоў, якія некалі яны, студэнты, называлі «палітбюро». У гэтым доме і праўда ў савецкія часы жылі многія з партнаменклатуры, а цяпер вось жыве, відаць, новая эліта. І да гэтай эліты належыць жанчына, якая некалі згодная была ехаць з ім у любы райцэнтр і нават у любую аддаленую вёску.

Даведацца, у якой кватэры яна жыве, было нескладана. У Сяргея быў шмат разоў апрабаваны спосаб паразумецца з любой кансьержкай:

Уладзімір Мазго

Адліга на душы

Вершы

Мазго Уладзімір Мінавіч нарадзіўся 5 сакавіка 1959 года ў Зэльве. Вучыўся ў Тапкінскай чыгуначнай СШ № 216 Кемераўскай вобласці і Зэльвенскай СШ. Скончыў філалагічны факультэт БДУ. Служыў у войску. Працаваў у шматтыражцы «Інтэграл», у выдавецтвах «Юнацтва», «Мастацкая літаратура», у часопісах «Вясёлка», «Полымя», «Нёман», «Малодосць». Цяпер — намеснік старшыні Мінскага гарадскога аддзялення СПБ.

Аўтар каля трох дзясяткаў кніг пэзіі і дзіцячай літаратуры. На яго вершы створана больш за сотню песень. Лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі, а таксама прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі ў галіне літаратуры, літаратурных прэмій імя Янкі Маўра, Васіля Віткі, «Залаты Купідон». Выдатнік друку Беларусі. Ганаровы грамадзянін Зэльвенскага раёна. Узнагароджаны медалём Францыска Скарыны.

Адліга на душы.
І на двары — адліга.
Па венах прабяжыць
Нябачная Няміга
Святога пачуцця
Любові да Радзімы,
Дзе родны твой прасцяг
Навекі недзялімы.

Вершы пішуцца сэрцам.
Вершы пішуцца болям.
Небасхіл мне здаецца
Перакуленым полем,

Дзе спяшаюць Дажынкі
Важкім зернем праліцца —
Ад вільготнай дажджынкі
Да сухой навальніцы.

Ясназорыя соты,
Нібы кроплі бурштыну,
У якіх назаўсёды
Нашы мроі застынуць.

* * *

Цягнік прывёз мяне дадому.
На міг згубіўшы сум і стому,
Я выйду ў цішыню начную
І голас вечнасці пачую.

Спяваюць звонкія крыніцы,
Нібы лясныя чараўніцы.
І мне так хочацца нанова
Напіцца радасці вясновай:

Глынуць гаючага паветра
І захлынуцца свежым ветрам,
На міг забыўшы сум і стому...
Цягнік прывёз мяне дадому.

* * *

У вочы нам глядзіць
Абсяг, абраны лёсам,
Дзе зоркі дагадзіць
Стараюцца нябёсам.

Дзе вечнасць на зямлю,
Як шчодры дождж, ліецца.
Зямлю, што я люблю
Здавён душой і сэрцам.

Дзе кожны новы дзень
Надзею набліжае,
Што болей нам нідзе
Ніхто не пагражае.

Радзімы берагі
Спрыяюць чалавеку,
Як прашчураў багі,
Шануем што спрадвеку.

А хмара набяжыць —
Ёй сонейка не ўкрасці,
Дзе мы з табою жыць
Нязменна лічым шчасцем.

Аляксей Белы

*Прад Вечнасцю
схіліш калені*

ПАЭЗІЯ

Белы Аляксей Ільіч нарадзіўся 2 студзеня 1953 года ў вёсцы Міхнавічы Івацэвіцкага раёна. Пасля заканчэння школы № 2 у Івацэвічах паехаў на Поўнач. Атрымаў спецыяльнасць штурмана маламерных марскіх суднаў. Працаваў у Пінску памочнікам капітана цеплахода. Скончыў Гомельскі палітэхнікум, Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт, Кіеўскі інстытут паліталогіі і сацыяльнага кіравання. З 1977 года — у Баранавічах. Працаваў журналістам у газеце «Сцяг камунізму». Пасля быў галоўным рэдактарам газет «Тэкстыльщик», «Шаг» і інш. Аўтар больш чым дзесяці кніг.

Тэатр

Уладзіславу Галубку

Вось так і жывём: кожны дзень — адкрыццё,
І рэдка бываюць паўторы,
Бо праўда: тэатр — гэта наша жыццё,
І ўсе ў тым тэатры — акцёры.

Рамонкі пялёсткамі шлях замялі,
У марыве далеч, бы ў дыме.
Ідуць за калёсамі Дзеці Зямлі,
І песні лунаюць над імі.

Удалеч іх светлая мара вядзе,
Не хутка вяртацца дадому.
І коні чубамі трасуць пры хадзе,
Страсаючы спёку і стому.

«Ціятр!» Зноў ім сцэну саб'юць мужыкі,
Рассунуцца крылы заслоны —
І шаблі звіняць, і крычаць гайдукі,
І песні пяюць плятагоны.

Ах, колькі задумак і колькі надзей!
Не трэба ім тут паганяты.
У вырай. У вёску. Да простых людзей
Спяшаюцца галубянты.

Пажоўкне і ціха асыплецца ліст,
Падвойныя ўстаўяцца рамы.
Яшчэ адзін крок — і народны артыст,
Найпершы, найлепшы народны артыст
З камедыі ступіць у драму.

...Ляцяць неўпрыкмет за гадамі гады,
І сцюжа змяняецца летам.
А хто за калёсамі? Як і тады —
Акцёры, музыкі, паэты.

* * *

Зноў чамусьці хочацца выпіць,
Не на радасць, не на бяду...
Рэчка Смердзь. Мы ідзем на Прыпяць,
Вёслы пляскаюць аб ваду.

Мы ніхто. Не аром, не сеем,
Не працуем на пілараме...
І, набыўшы, што трэба, у краме,
Мкнём туды, дзе быў Караткевіч,
З аднадумцамі і сябрамі.

...Спраў штодзённых скінуўшы пуги
(Лета, ліпеньская пара!),
Селі хлопцы на плыт надзьмуты
І кіруюць у бок Дняпра.

Тут ні зор марскіх, ні каралаў,
Ні пярлінаў вышэйшай пробы.
Але тут ён быў Адміралам
(Ён усюды быў Адміралам),
Ён жа Геній, Творца, Асоба!

...На «Ракеце» адплыў у Вечнасць,
Калі Сонцам гарэў сланечнік.
Пахла скошаная трава.
Тут, на Смердзі, над вогнішчам вечным,
Прадкажала бяду сава...

Святлана Дзядзінкіна

Так не бывае

Апавяданне

Дзядзінкіна (Гук) Святлана Уладзіміраўна нарадзілася 2 кастрычніка 1961 года ў горадзе Баранавічы. Закончыла факультэт журналістыкі БДУ. Працавала ў абласным і рэспубліканскім друку, Віцебскім дзяржуніверсітэце. Аўтар кніг для дзяцей «Бабраня на Бузянцы», «Юшка Вялеса», «Река памяці» (у суаўтарстве). Лаўрэат Віцебскай абласной літаратурнай прэміі імя Пятруся Броўкі.

Валодзя, чакаючы цягнік на вакзале, прыгледзеў вольнае месца сярод шчыльна запоўненых пасажырамі лавак. Вядома, кожны ехаў, хто куды і хто як: з бауламі і чамаданами на колах, каляровымі заплечнікамі і элегантнымі скуранымі сумкамі. Вольных месцаў у зале чакання амаль не было. А ён, стомлены пасля чарговай экспедыцыі, адчуваў боль у спіне і ўрэшце хацеў проста пасядзець і ні пра што не думаць. Побач дзве жанчыны з немалым багажом бурна абмяркоўвалі кулінарныя тэмы. І Валодзя, не хочучы, стаў нечаканым слухачом жаночай размовы. Гаварылі, як прыгатаваць больш смачнае пюрэ, які сыр можна зрабіць у хатніх умовах, абмяркоўвалі агуркі, зеляніну, гарбаты. Размова цягнулася, відаць, ужо даўно, проста каб змарнаваць час, плаўна перацякаючы з першага ў другое, трэцяе і так далей. Дабраліся жанчыны і да віна. Адна рабіла яго з парэчак, другая — з чарнаплоднай рабіны і яблыкаў. Валодзя ўжо быццам адчуваў смак гэтых напояў, хацеў узняцца і пайсці замовіць кубчак кавы, але гадзіннік набліжаў час прыбыцця цягніка, і ён накіраваўся да перона. У галаве яшчэ гучалі жаночыя размовы, мільганула думка: як такія худыя так доўга могуць разважаць пра харчаванне? А можа, таму і худыя, што абедуюць толькі ў думках, застаючыся часцей галоднымі...

Цягнік Санк-Пецярбург — Брэст прыбыў на станцыю Віцебск хвіліна ў хвіліну. У купэ, калі Валодзя займаў сваё месца, сядзела жанчына прыемнай знешнасці з кароценькай стрыжкай, апранутая ў зялёны пуловер на шэрую кашулю. Яна прыязна павітала пасажыра і працягнула чытаць разгорнутую кнігу. У купэ больш нікога не было. Відаць, пасажыры выйшлі на гэтым прыпынку, а з навічкоў ён адзін.

— Уладзімір, — пачаў знаёмства мужчына. — Вы да Брэста?

— Так, — адказала тая. — А я Надзея.

— Вельмі прыемна. Будзем знаёмыя. Неяк няёмка ехаць доўгую дарогу моўчкі.

Валодзя не вылучаўся асаблівай гаманлівасцю. Слова мовіў, калі адчуваў яго важкасць, а так чаго языком малаціць. Вандруючы доўгімі днямі па лесе ці балоце, ён прывык маўчаць. Затое добра разумеў птушыныя галасы, лёгка мог адрозніць крык барадатай кугакаўкі ад вераб'інага сычыка. На яго вачах адбывалася нейкая перабудова прыроды: раней у лясках хапала старых дрэў з дупламі, якія найбольш падыходзілі для жылля птушак. Цяпер такіх месцаў сустракалася ўсё менш, і, каб захаваць натуральныя ўмовы для арнітафаўны, чалавеку трэба ладзіць штучныя гнездавыя скрыні, каб дапамагчы птушкам выводзіць сваіх дзетак. У такой дапамозе маюць патрэбу мухалоўкі, рудахвосткі, паўзункі, каўкі, голубы-клінтухі, свіргулі, совы. Ён захапляўся вывучэннем жывёльнага і птушынага свету, яму падабалася падоўгу назіраць за паводзінамі крылатых драпежнікаў. Аднойчы ў пошуках гнязда змеяеда ён тры дні не выходзіў з балота, спаў на сухіх выспах, харчаваўся больш гарбатай, заваранай на зёлках, ляснымі ягадамі і сухарамі. Але змеяеда знайшоў усё ж. Птушка гадала маленькіх птушанят, якія ўвесь час безупынна прасілі есці ў сваім штучным гняздоўі, якое пабудоваў нехта з аднадумцаў Уладзіміра.

Веданне біялогіі і разуменне глабальных пераўтварэнняў неяк не спрыялі камунікатыўнаму вопыту Уладзіміра ў плане абыходжання з жанчынамі, знаёмства з імі. Час праходзіў, а сваёй каханай ён не стрэў. Маці неаднойчы яму казалася, што трэба падумаць пра ўласную сям'ю. Але для сябе Валодзя вырашыў: калі няма кахання, не можа быць і сям'і.

Цягнік набіраў хуткасць. За вокнамі праплылі Заходняя Дзвіна, футравы камбінат, распачыналася хараство залатой восені. Дзень завяршаў сваё кола, і сонечнае праменне прабівалася між бяроз, таполяў і ясеняў, пускаючы ў купэ цягніка займальных, апошніх на гэты дзень зайчыкаў.

Надзея ўважліва чытала і быццам бы не заўважала, што Валодзя не-не ды і кідаў у яе бок пільны позірк.

— Вы выкладаеце французскую мову? — нарэшце, вагаючыся, перапыніў ён цішыню, заўважыўшы, што кніга, якую яна чытала, была на французскай.

У адказ Надзея ўсміхнулася, разумеючы, адкуль яе спадарожнік здагадаўся пра яе прафесійную прыналежнасць. І згодна кіўнула галавой. Яна адчула нерашучасць суседа і, не чакаючы новых пытанняў, сама пачала размову:

— Я з Піцера. Еду да цёткі. Даўно ў яе не была, лічы, з маленства не бачыліся. А яна засталася адна, пахаваўшы мужа, хварэе...

— А мяне ў Брэст вядуць прафесійныя інтарэсы — навукова-практычная канферэнцыя па праблемах біялагічнай разнастайнасці.

— Будзеце выступаць з дакладам?

— Планую.

— І што цікавага паведаміце?

— Раскажу, як птушкі гняздуюцца ў штучных скрынях, якія чалавек усталявае ў глыбіні бароў і лясоў змешанага тыпу.

— Ды вы арнітолаг, — узрадалася Надзея. — Гэта так высакародна — дапамагаць птушкам... — разважліва выказалася дзяўчына.

Валодзя глядзеў ёй проста ў вочы. Такіх шэра-зялёных вачэй, якія б вылучалі столькі святла, ён ніколі не бачыў.

— А вы, бясспрэчна ж, бывалі ў Францыі... Раскажыце, што вас здзівіла ў гэтай далёкай краіне, а што расчаравала. Я, дарэчы, там ніколі не быў...

Вольга Шпакевіч

*Мне
радуе
сэрца*

Вершы

ПАЭЗІЯ

Шпакевіч Вольга (Бірук Вольга Цімафееўна) нарадзілася 14 снежня 1956 года ў вёсцы Кароцічы Столінскага раёна. Скончыла Мінскі дзяржаўны педагогічны інстытут імя А. М. Горкага. Працавала настаўнікам беларускай мовы і літаратуры ў ДУА «Гімназія № 25 г. Мінска». Аўтар некалькіх кніг паэзіі.

Мой край беларускі

Далёкія дзіўныя землі
Не вабяць, не клічуць мяне —
Мой край беларускі прыемней,
Палеская роўнядзь мілей.

Знаёмае ўсё тут да болю,
І край мне раднюсенькі ўвесь:
Дзе лён я вышывала, — поле,
Дзе брала чарніцы я, — лес.

І рэчка, дзе мыла бялізну,
І правіла лодкай сама.
Я часта сню хату і прызбу,
Дзе ў святы сядзела сям'я.

Мне радуе сэрца, лагодзіць
І шчасце дарункам нясе
Мой край беларускі. Выходзіць,
На свеце ён лепшы за ўсе.

Ягор Жукоўскі

*Млях
ядвабу*

Апавяданне

ПРОЗА

Жукоўскі Ягор Міхайлавіч нарадзіўся 15 жніўня 1996 года ў Мінску. Скончыў Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт і аспірантуру названай ВНУ. Намеснік дэкана факультэта транспартных камунікацый, старшы выкладчык кафедры «Аўтамабільныя дарогі». Творы друкаваліся ў часопісах «Малодосць», «Полымя», альманаху «Першацвет» і інш.

Гэты тэкст нарадзіўся з любові і здзіўлення. Любові — да Узбекістана, шчодрага, бяздоннага гасціннасцю, яго старажытнай мудрасцю, якая вучыць, што ўсе людзі — з аднаго караня. І здзіўлення — як мы, людзі XXI стагоддзя з нашымі гаджэтамі, спрабуем знайсці агульную мову з вечнасцю, што дрэмле ў цені мінарэтаў.

Як расказаць пра месца, якое стала для цябе не геаграфіяй, а станам душы? Як апісаць краіну, якая сустракае цябе не як турыста, а як даўно чаканага сваяка, якога тут жа пачынаюць адкормліваць, распытваць і якому адкрываюць сямейныя таямніцы?

Гэта апавяданне — мая спроба. Спроба злавіць душу Узбекістана, якая жыве не толькі ў бірузе Рэгістана і не ў золаце царскіх грабніц. Яна — у дыме мангала на світанні, у мудрай усмешцы дзеда, што назірае за мітуснёй турыстаў, у вадзе, што бяжыць па арыку, і ў дзіўнай, што бярэ за сэрца, фразе, якую я пачуў ад новага сябра: «Кроў гэтай зямлі ў яе сапраўды ёсць. А чыя кроў — пытанне другараднае».

Тут пераплятаюцца дзве дарогі: адна — гістарычная, пыльная, па якой калісьці ішлі караваны і ідзі. Іншая — мая, сённяшняя, што складаецца з пералётаў, чаю ў цягніку «Афрасіяб» і месенджараў. І недзе на іх скрыжаванні нараджаецца разуменне: Узбекістан — гэта не пункт на карце. Гэта — прасатора дыялогу, які цягнецца стагоддзямі. Дыялогу культур, рэлігій, сэрцаў. Я ўдзячны лёсу за тое, што мне дазволена было да гэтага дыялогу хоць на хвіліну далучыцца.

Неба Самарканда было зацягнута хмарами. Хмары схавалі маладзік, з'яўленне якога і павінна было абвясціць пачатак новага месяца — яго адлік і пачынаецца з заходам сонца. Для гэтага горада, у якім сонца з'яе больш за дзвесце шэсцьдзясят дзён на год, хмары былі звязаны з вялікім чаканнем — павінны

былі прынесці дождж у гэты горад. Яны павінны былі напоўніць Зераўшан. Яны павінны былі змыць увесь пыл, з-за якога ў горадзе ўжо было цяжка дыхаць. Усе чакалі дажджу.

Недалёка ад Рэгістана, якое завецца проста месцам, засыпаным пяском, але дзе некалі збіраліся ўсе самыя разумныя людзі Усходу, у тым месцы, дзе засталіся толькі рэшткі мяэці Бібі-Ханым, любімай жонкі Аміра Цемура¹, двое маладзёнаў сварыліся аб нечым. І неба, зацягнутае хмарами, і праз гэта яшчэ больш цёмная цэнтральнаазіяцкая ноч ім была толькі ў дапамогу.

— Ты пачуй мяне! — супакойваў ён. — Я не магу тут застацца, я буду здраднікам!

— Каму ты здрадзіш? Каханню?

— Я вайсковец! — сувора адрэзаў ён. — Я тут выконваю свой абавязак! Колькі разоў я табе казаў, што не кахаю цябе! Ды і не было паміж намі нічога, сама ведаеш! Толькі кніжкі я табе падараваў, што былі ў мяне з сабой!

— Які абавязак? — грэбліва кінула яна. — Цябе хто клікаў сюды?

— Як хто!? — здзіўся хлопец. — Наша савецкая ўлада! Навесці парадак тут у вас. Прыціснуць вашых басмачоў, звольніць вас ад ярма цемрашальства!

— А ты ўвогуле ведаеш, як мы тут жывём? — дзёрзка адрэзала дзяўчына. — Чаго нам трэба? Зямлі сваёй нам хочацца! Быць вольнымі! А табе не цікава гэта?

— Савецкая ўлада звольніла мяне ўжо! — павышаючы голас, казаў ён, здавалася, толькі імгненне — і ён пачне крычаць. — Яшчэ бацька мой нарадзіўся пад прыгонам, але цяпер не тое што няма пана, цяпер я сам сабе пан. Савецкая ўлада дала мне зямлю, дала волю, паказала, як трэба жыць, і я, каб ёй аддзячыць, цяпер тут.

— Сядзеў бы на сваёй зямлі! Чаго прыпёрся! — ускіпела яна. — Я табе нейкае пудзіла, мы тут табе ўсе цёмныя і брудныя. А мы толькі за сваё хочам трымацца. Вось ты кажаш, што прыйшлі вызваляць нас ад цемрашальства, кажаш, што ў нас тут Сярэднявечча, а запытацца, чаму я так вольна размаўляю па-руску, не хочаш? Не хочаш запытацца, чаму мне так былі цікавы кніжкі і ці ўвогуле я ўмею чытаць? Не, табе такое нецікава. Вы ў нас тут усе светачы. Светло прынеслі ў наш цёмны, занябаны край. Мы хочам толькі назад сваё. Кропка.

— Я не казаў, што ты пудзіла, — ён зразумеў, што размова змяніла кірунак, і таму паспрабаваў знайсці выйсце. — Ну зразумей, што я праваслаўны, а ты мусульманка. Ну не можа быць нічога паміж намі. Мы зусім розныя.

— Ну дык прымі іслам! — знайшла яна выйсце. — Якія цяжкасці?

— Я не магу здрадзіць свайму Богу і пачаць маліцца Алаху. — Як яму здавалася, ён выбраў слушны аргумент. — Ну не магу, страшна мне.

— О, вы паглядзіце на гэтага разумніка. Ты толькі пра Алаха ведаеш і больш нічога? А ці вядома табе ўвогуле, што Бог адзін? І ў мяне, і ў цябе, і ў яўрэяў. Адзін, — пацвердзіла яна і змоўкла, але, крыху падумаўшы, працягнула: — Мы з аднаго караня паходзім. Ваш Ісус, наш Іса, адзін з найбольш шанаваных прарокаў. Пра яго ў Святым Каране напісана больш, чым пра ўсіх астатніх прарокаў. А так, зразумела, мы ж тут цёмныя.

— Дык кажуць, што яшчэ трэба зрабіць абразанне, прынесці ахвяру Алаху, — пачаў шукаць ён, як апраўдаць сябе. — Не, я не дам сябе калечыць!

— Дурненькі, трэба кніжкі чытаць ці разумных людзей слухаць, — адказала яна, як дзіцёнку. — Абразанне пажадана, безумоўна, зрабіць, але не абавязкова. Прынамсі, у нас.

¹ Амір Цемур у Еўропе вядомы як Тамерлан.

— А і сапраўды адкуль ты гэта ведаеш усё? — здзіўлена запытаўся ён, бо толькі цяпер дапетрыў, што яна цікавіцца навукамі нават больш, чым некаторыя хлопцы.

— Дык я ж у школу хадзіла! — годна адказала яна.

— Як у школу? — разгублена запытаўся ён. — У вас жа тут жанчыну за чалавека ніхто не лічыць, толькі за мэблю.

— Зноў ты пра старое! Лепей бы паслухаў спачатку, а потым пытанні задаваў. У нас школы новага метаду¹ працуюць ужо гадоў з дваццаць. Ёсць школы для хлопчыкаў, а ёсць для дзяўчынак. Нас там вучылі і рускай мове, і сваёй роднай. Мы вывучалі матэматыку, прыродазнаўства, геаграфію. Там нас навучылі, што мы такія, як і іншыя, а не горшыя. Прычым рускай нас вучыла твая зямлячка з-пад Мінска. Яна расказвала, як яе бацьку ў Сібір саслалі за тое, што за свой край змагацца пайшоў. Яна ўжо там нарадзілася. А як мы цяпер сваё адрадзіць хочам, дык вас наляцела сюды. Тых, хто сваю зямельку не ўтрымаў, і нам цяпер замінаюць. Ух! Зладзеі!

— Сціхні ты! Няма як цябе слухаць! Навошта я з табой звязаўся! Нават калі і кахаю цябе, мы не будзем разам. Савецкая ўлада мне дала ўсё, а твае абяцанкі ўсе ў тумане.

— Няма як слухаць цябе! Ужо хутка світанне! Вырашай: ці ты ідзеш з намі туды, за Ташкент, дзе нас схваюць горы, ці ты застаешся тут, супраць нас, супраць мяне, свайго кахання, і сваёй будучыні.

— Не, не, не! Не магу! Я на родную зямельку хачу, а не быць у вечных прымах.

— Тады бывай! Мяне ўжо зачкаліся, мы выпраўляемся за Ташкент. Але ведай, мы яшчэ будзем разам.

* * *

Ягор прыляцеў у Ташкент другі раз. Прычым, у адрозненне ад першага, тры гады таму ў часы каранавіруса, ён павінен быў прыляцець адразу ў Самарканд, бо менавіта там распачынаўся фестываль моладзі, які ўпершыню праходзіў ва Узбекістане. І тады, і цяпер ён быў там у камандзіроўцы. Але калі тады ён там павінен быў у якасці запрошанага выкладчыка весці заняткі, то цяпер, на гэтым фестывалі, ён павінен быў прадстаўляць краіну і паўдзельнічаць у спаборніцтвах, але ён да самага апошняга моманту не ведаў, што давядзецца рабіць.

— Так, слухай сюды. Ты ў «Маладосць» пішаш, дык я цябе і запісала на конкурс, — пачуў Ягор у слухаўцы знаёмы голас з працы.

— Які конкурс? — здзіўлена спытаў ён. — Ты пра што ўвогуле?

— Ай, ва Узбекістане ў ліпені адбудзецца фестываль моладзі. Ці глабальны, ці сусветны, карацей, плануецца нешта вялікае. Дык там будзе конкурс, ці то малады чытач, ці то малады чытальнік, ці то малады пісьральнік. Ну я цябе і прапанавала.

¹ Новаметодныя школы (джадзід) узніклі дзякуючы джадзідзізму — ідэалогіі мусульманскага мадэрнізму ў Расійскай імперыі. Ідэалогія джадзідзізму ўзнікла напрыканцы XIX стагоддзя дзякуючы намаганням крымскататарскага асветніка Ісмаіла Гаспрынскага, які лічыцца пачынальнікам гэтага кірунку. У новаметодных школах ствараліся свецкія падручнікі і выкладаліся матэматыка, прыродазнаўства, геаграфія, родная мова. Асабліва ўвага надавалася вывучэнню гісторыі. Мэтай джадзідаў у Цэнтральнай Азіі было стварэнне незалежнай свецкай Туркестанскай дзяржавы. Частка джадзідаў падтрымлівала савецкую ўладу, а частка перайшла на антысавецкі бок да басмачоў (з узбекскай «басма» — налёт). Ідэалогія джадзідзізму была супрацьпастаўлена кадымізму — кансерватыўнаму руху сярод татарскага грамадства і сярод мусульманскіх грамадзянаў Расійскай імперыі.

— Дык а што рабіць трэба? Калі даведаюся? — намагаўся высветліць як можна больш інфармацыі Ягор. — Чытаць для задавальнення, дэкламаваць ці на паперы пісаць рэчы розныя?

— Ты разумны, усяму дасі рады, я веру, — засмяялася яна. — А, і яшчэ пытаннечка. Ты ведаеш, што такое ракіроўка?

— Вядома, гэта ж асаблівы шахматны ход.

— Выдатна. Тады яшчэ і ў шахматы запішу цябе.

— Якія шахматы? — здзівіўся ён. — Ведаць пра іх — гэта адно, а добра гуляць — зусім іншае.

— Усё, няма больш часу. Ты адолееш усіх.

«Падарожжа чакаецца з прыгодамі», — падумаў Ягор.

Ён не памыліўся. Яго маладая жонка спачатку была не супраць, каб ён паехаў ва Узбекістан, але як толькі ён дабраўся да аэрапорта ў Мінску, яна пачала ліць горкія слёзы. Пачалося з таго, што самалёт на Маскву затрымалі. Спачатку на гадзіну, потым яшчэ дадалі паўгадзінкі, а ўвогуле сталася так, што борт з Масквы на Самарканд паляцеў без іх. Але прадстаўнікі авіякампаніі запэўнілі, што трэба ляцець да Масквы, а ўжо там, дзе ёсць усё кіраўніцтва авіякампаніі, вырашаць праблему, як патрапіць далей у Самарканд.

Але ў Маскве ніхто не чакаў ні беларускіх прадстаўнікоў, ні іншых пасажыраў, што спазніліся на іншыя рэйсы.

Доўгае змаганне з касамі авіякампаніі не прынесла адразу выніку. Наступны рэйс быў праз дваццаць чатыры гадзіны, але там не было столькі вольных месцаў, каб размясціліся ўсе дваццаць прадстаўнікоў з Беларусі. Каб усе маглі патрапіць у Самарканд, трэба было чакаць два ці тры дні.

Пасля беларусаў з касамі змагаўся аркестр з Краснаярска. Ягор пачуў, як, не трацячы надзеі, жанчына, у якой за плячыма быў футарал ад музычнага інструмента, клікала ўсіх да касы:

— Краснаярскі камерны аркестр! — пачуўся крык, які за імгненне запоўніў начны аэрапорт Шарамецьева. — Давайце возьмем касу ў аблогу!

Такі покліч развесяліў Ягора. Ён і дагэтуль лічыў музыкаў незвычайнымі людзьмі, якія робяць чуды з драўлянымі скрынямі і сталёвымі драматамі, бо сам калісьці спрабаваў навучыцца іграць на віяланчэлі ды акардэоне, але ў яго так і не атрымалася далучыцца да гэтых таямніцаў.

«Яна, мусіць, дакладна першая скрыпка ў гэтым аркестры» — падумаў Ягор, і ў яго адразу ўзнікла пытанне, якое ён сам палічыў дасціпным, але мала хто падзяляў яго думкі. Паколькі нікога побач з такіх людзей не было, то ён без развагі, з усмешкай запытаўся:

— А вы камерным аркестрам сталі, як не паспелі на самалёт?

— Не, дзякуй Богу, мы былі заўсёды камерным, — зарагатала яна і паказала на чалавека, што сядзеў з Ягорам побач у самалёце, пакуль яны ляцелі ў Маскву. — А вунь наш стваральнік і дырыжор.

— Вельмі прыемна, — паціснуў Ягор працягнутую руку дырыжора. — Мне здаецца, што гэтая жанчына, якая вырашыла браць у аблогу касу, ці не першая скрыпка ў вас?

— Яна самая, — не мог змаўчаць увесь Краснаярскі камерны аркестр.

Ужо мінула колькі часу, пакуль знайшліся вольныя квіткі. На жаль, яны былі толькі да Ташкента, і іх хапіла толькі палове беларускай дэлегацыі. У Ташкент вырашылі адправіць тых, хто павінен быў спаборнічаць амаль адразу пасля прылёту. Сярод іх апынуўся і Ягор.

Васіль Зуёнак

*Мінулых дзён
мінулыя
хвіліны*

Вершы

ПАЭЗІЯ

Зуёнак Васіль Васільевіч нарадзіўся 3 чэрвеня 1935 года ў в. Мачулішча Халопеніцкага (цяпер — Крупскага) раёна.

Закончыў аддзяленне журналістыкі філалагічнага факультэта БДУ. Кандыдат філалагічных навук. Працаваў у рэдакцыях газет «Рабочае юнацтва» і «Піянер Беларусі». Быў галоўным рэдактарам часопіса «Бярозка» (1972—1978). У 1966—1972 гадах — намеснік галоўнага рэдактара, у 1978—1982 гадах — галоўны рэдактар часопіса «Малодосць». Аўтар многіх кніг паэзіі для дарослых і дзяцей. Лаўрэат Дзяржаўнай прэмія БССР імя Янкі Купалы (1982) за паэму «Маўчанне травы».

Мінулых дзён мінулыя хвіліны...

Мінулых дзён мінулыя хвіліны,
Вы з небыцця на крылах успамінаў,
Як з выраю, вяртаецца ў сны —
Аб тым, што так растрачана глумліва,
Засыпана бязмэтна часу млівам,
Размыта морам здрады і маны.

І сэрца захлынаецца шчымліва:
Няўжо і мне ў тым небыцці імглівым
Было крыху адпушчана вясны?..
Ну што ж, ну што ж — не без маёй правіны —
Пайшла вясна не тою каляінай,
Але ж і зараз грукаецца ў сны...

* * *

Напэўна, вялікая радасць
З такою была б неспадзеўкай:
Парушыць сусветны парадак —
Фінал памяняць на запейку.

Каб зноў усё тое спачатку,
Што йшчэ і пачатку не мае, —
Як ранішні сон, — без аглядкі!..
А радасць?.. Не знаю, не знаю...

Кубізму кубаметр...

Элегічны арт-сюжэт

З дрывотні плахі белыя нашу,
Нібы карціну модную пішу, —
Бярозавай абстрактнасці фрагменты
Трактуюць авангардныя працэнты:
І грэюць плоць, і... ледзяняць душу.

Краса, што сквапна ад сваіх муроў
Сусед зацятым норавам адпрэчваў
І спілаваць дамогся «іменем вечна»,
Цяпер кубізмам кубаметра дроў
Мастацкаму слугуе барышу, —

І мне, як быццам, тое ўсё дарэчы:
Распальваю агонь і не тушу,
Саджу дрывамі дрэва ў пашчу печы.
Грашу — і даравання не прашу...

А полымя аб чымсьці не маўчыць —
Бязмоўнае — крычыць, крычыць, крычыць,
Спрачаецца са мною і з марозам,
Як шум маёй загубленай бярозы...

Пра час і пра нас

1. За чаркай...

За чаркай сядзім і калякаем,
Як мы вершам эпоху размажам.
А час да нас абыякавы —
Нават «Будзьце здаровы!» не скажа.

І цалавацца не лезе —
Толькі глядзіць азябла.
Мы яму пра паэзію,
А ён нам: «Пайшлі да д'ябла!..»

Такі раўнадушны зазнайца —
Нават з рыфмаю не падступіцца...
Не, каб сказаў: — Налівайце!
Давайце не будзем скупіцца!...

2. Кравецкае...

І пастава, і творчая грыва...
Ну а верш, — для мяне, чытача?
Прымярай, — то каротка, то крыва!.. —
Як пінжак з чужога пляча...

Дар'я Лёсава

Тры
апавяданні

Лёсава Дар'я (Лосева Дар'я Станіславаўна) нарадзілася 13 чэрвеня 1985 года ў Мінску. Скончыла Мінскі дзяржаўны каледж мастацтваў і Беларускую дзяржаўную акадэмію мастацтваў. Працавала старшым навуковым супрацоўнікам Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры, вядучым архівістам Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, старшым карэктарам Выдавецкага Дома «СБ. Беларусь сёння» і інш. Цяпер працуе старшым навуковым супрацоўнікам аддзела навукова-даследчай работы Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. З'яўляецца лаўрэатам рэспубліканскіх і міжнародных конкурсаў у галіне літаратуры, песеннай і мастацкай творчасці, а таксама навукова-даследчай дзейнасці (у межах сваёй працы). Аўтар кнігі паэзіі «Туга зямная».

Анёлак

Машачка зразумела: яе заўважылі немцы! Нягледзячы на тое, што яна часта падала на сырую шэрую зямлю яшчэ з вялікімі лапікамі снегу. Быў красавік. І вайна была ў самым разгары. Лютавалі, шалелі фашысты ад народнага супраціўлення, вось і яна, малеча (скончыла толькі пачатковую школку) уключылася ў барацьбу, як толькі фашысты забілі яе маці — за сувязь з партызанамі. Яе ж, малую, схавала цётка разам са сваімі дзеткамі ў паграбку. Баялася, што і іх схопяць для вывазу ў Германію. А з надвечоркам Машачка пакінула ўтульны паграбок цёткі Анці і падбегам, раз-пораз падаючы, бегла ў напрамку пасёлка, дзе жылі яе дужа гасцінныя сваякі па бацьку, які быў цяпер на фронце, біў фашыстаў. Яна ведала, што і яны дапамагаюць партызанам выжываць у лесе, перадаюць ім хлеб, сякую-такую ежу. Кіламетры два было яшчэ да грознага, суролага Дняпра. І Машачка з усіх сіл спяшалася паспець, пакуль бачна, пераправіцца праз раку. Хоць як гэта будзе яна рабіць, і не ўяўляла. Бегла і бегла. Да паратунку бегла. Адзінага, які ў яе яшчэ быў. У яе ж вёсцы — нікога са сваякоў.

Сяў дробны дождж, і яна адчувала, як прамярзае да костачак. На нагах — нейкія атопкі, у якіх тэпаць толькі ля хаты, і тое ў цёплы дзень, а тут... І яна, каб сагрэцца, бегла. У спадзеве, што пераляціць Дняпро, як птушка, пераляціць! Ля грудзей жа, каля самага сэрца, Маці Божая! Матулечка паклапацілася. Пры гэтай згадцы Машачка зарыдала, памятаючы мамін завет: «Ты, дачушачка, па мне не ўбівайся. Ляці ў Капысе, з усяе сілы ляці, там сваякі добрыя, ты знаеш, дзе яны жывуць, каля саменькага цаглянага завода. Яны прымуць! І глядзець будуць, як сваю. Людзі добрыя. Як твой татачка, што недзе ваюе».

І гэта былі апошнія словы матулечкі. Яна ўжо іх ледзьве выціснула з сябе. Закатаваная фашыстамі да смерці, яна была выкінута на сырую зямлю пакутаваць. Каб усе бачылі, як цяжка яна памірае! Акрываўленая, аголеная... Пад нагляд паліцыя з суседняй вёскі, які, дзякуй Богу, не ведаў яе, чыя дзетка.

Бегла так, што ўпарылася. Толькі б паспець, пакуль бачна! Дняпро быў ужо зусім блізка, як яна пачула брэх аўчарак. Азірнулася і абамлела: немцы! Фашысты, якія ляцяць за ёй. У голаў прыліла кроў: нехта данёс, што яна — дачушка закатаванай мамачкі. А значыць, і яе чакае лютая расправа гітлераўцаў. Але раздумаць не было як. Толькі наперад, каб выжыць! І з усяе сілы, напружыўшы зрок, слых, сабраўшы волю ў кулак, яна неслася, як на крылах. А мо і праўда, нёс яе вецер. З ураганнай сілай, ён раптам наляцеў і гнаў, гнаў яе, дзьмучы ў спіну. І дзякуй жа табе, вятрылачка! Вось і рака! Вось і той высокі абрывісты да яе бераг! Некалі з татам яны пераплывалі Дняпро на лодцы. Плацілі нейкія капейкі за пераправу. Цяпер жа Машачка зірнула на раку і жахнулася. Рака ўзбурылася ад вялізнага крыгалому. Крыгі наплывалі адна на адну, ствараючы вялікі гул. І вецер шалёны, вецер як гуляў з імі! Усё гудзела, свістала, гуло! І — зусім блізка ўжо — люты брэх аўчарак! Яны абучаны нападенню на людзей, загрызаюць да смерці, толькі дайся ў іхнія клыкі! Нібыта скаланулася душа ад уяўленага жаху, і дзяўчынка з усяе сілы скацілася ўжо з гары да самага берага разбушаванага Дняпра. І, не раздумваючы, кінулася ў раку. Як толькі пачула блізка ўжо брэх аўчарак, скокнула на крыгу! І так умела, так удала, быццам яна гэтым займалася штодня! Фашысты зарагаталі. Аўчаркі спынілі бег. Толькі брэх яшчэ чуўся ў вушах і рогат фашыстаў, радасны, пераможны крык іх: «Капут! Капут! Мэдхэн капут!»

А яна, спужаная, ашалела скакала з крыгі на крыгу, рака адносіла яе направа па цячэнні. Крыгі з трэскам крышыліся, уздыбляліся, заходзячы адна на адну, утрымацца на іх было немагчыма. Але Машачка ўмела лавіравала паміж імі, скакала так, быццам была толькі праменьчыкам сонейка, які слізгаў то тут, то там па паверхні небяспекі.

— Капут, капут — крычалі фашысты. А Машачка думала: «Гэта вам хутка будзе капут, а не мне!» І з усяе сілы скакала, скакала, скакала, быццам бы танцавала неверагодна смелы танец! На нейкае імгненне зірнула на неба (так вучыла яе калісь мама, калі казала: «Будзе цяжка — заві Багародзіцу, маліся!»), глянула і ўбачыла, што аблогі спусціліся амаль да яе галоўкі, і было такое адчуванне, што яны трымаюць яе раўнавагу.

— Мамачка Божая, о Прасвятая Багародзіца, ратуй мяне, родненькая! Ратуй мяне, міленькая! Я так хачу жыць!

І гэты ўскрык яе пачула Неба! Аблогі нібыта абнялі яе і, здавалася, неслі ўжо на сабе, адольваючы вялізныя, небяспечныя крыгі. Машачка адчула небывалы прыліў сілы. І нібыта ўжо сам бацюхна вятрыска падхапіў яе над грознай ракою і нёс на сваіх крылах. І хораша было так ляцець, забыўшы на вайну, на гора!.. Крыгі з шумам, з вялізным гулам станавіліся потарч, наплывалі адна на адну, нібыта біліся паміж сабой за гэтую тэрыторыю волі. О воля! Машачка ўжо добра ведае, што значыць яна! Гэта калі ты ранічкай расплюшчваеш вочы ад промніка сонейка ў акне роднай хатчкі, а мамка падносіць табе ў тваю пасцельку яшчэ кружку сырадою, і ты бярэш яе сваімі ручкамі і, прагна смакуючы, п'еш. І думаеш пра кароўку, якую пагоняць на пашу, як толькі пастух закрычыць на ўсю сілу перад тваімі веснічкамі: «Выганя-яй!»

О, гэтая кружачка малачка! Іхняя Лысуха, здаецца, ведала, каму аддавала сваё малачко. Яна была чырвонаю, з белымі плямінкамі-аблачынкамі па баках, такая прыгажуня — вачэй не адвесці! Заўсёды чысценькая, акуратненькая, мамка заўсёды мыла яе, і вымечка, сасочки яе заўсёды былі як на выстаўку. Любіла кароўку Машачка, заўсёды гладзіла яе бачкі, і яна тады на дзіва ціха стаяла, відно, што ёй гэта падабалася. А яшчэ Машачка рвала ёй траўку, нават у лес хадзіла па яе. Ах, як хочацца зноў той цішыні і міру! Як хочацца лагодных рук татчкі, які

заўсёды гладзіў яе па галоўцы, прыгаворваючы: «Манечка! Мая ты Манечка! Расці вялікай, Манечка! Глян, які клевярок, канюшынка ў нас! Як пчолкі гудуць там! Асцярожна ля іх хадзі, каб не ўджалілі! Дужа ж балючыя ўкусы!» Але Манечка як ні асцерагалася, не ўбераглася. Уджаліла яе аса прамы ў павека вочка! Ох, і намучылася ж тады Манечка! Твар яе тады непазнавальна распух, увесь балючы! Татка тады яе выгойваў рознымі травамі, мамачка ж рабіла чаёвыя прымочки, і, дзякуй Богу, прайшло. І яна шчасліва далей жыла, гуляла з дзецьмі, каталася на санках з горак. Няўжо гэта ніколі ўжо не паўторыцца?

Пры такой згадцы Машачка ізноў пачала маліцца.

— О Мамачка Божая, Прасвятая Багародзіца, ды свяціцца імя Тваё, як і сыночка Твайго! Падсабі мне, родненькая, выжыць! Падмажы мне, светленькая, збегчы ад катаў, фашыстаў праклятых! Яны столькі ўжо пабілі-папалілі нашых людзей! Вось і мяне ў раку загналі, каб я ўтапілася! А я жыць хачу, жыць-ць! Хачу сустрэць яшчэ татачку! Хто ж яго абдыме, хто ж яго пашкадуе? Ён так любіў нас з мамай!

Машачка захліпалася ледзянымі пырскамі вады. Не-е, то не былі пырскі! То валам абрушваўся на яе марозны паток узбуранай пеністай вады, і хвалі тыя сцяною накочвалі на яе худзенечкае цельца, і яна ўжо ледзь дыхала, але працягвала ручкі да Высяў. На нейкае імгненне ёй здаўся хор анёлаў. Тоненькія пяшчотныя галаскі стараліся ўзняць яе да аблокаў. І тут ёй пачулася музыка. Такой неверагоднай пяшчоты, такой Боскай чысціні супакаення яна нідзе на Зямлі не чула. І Машачка ўбачыла перад сабою райскае мора. Сіняе-сіняе. Ціхае-ціхае. І яна сядзіць ля яго і з асалодаю слухае, слухае. І мама, маладая, прыгожая, у белай сукенцы, бяжыць ёй насустрач, каб абняць, прыціснуць да грудзей і ніколі-ніколі ўжо не адпускаць... Толькі разам ля самага сіняга, самага пяшчотнага ў свеце мора!

Нелюдзь

— Частуйцеся, Нэлечка Іванаўна! Глядзіце, якія яблычкі ў мяне: ружовенькія, здаровенькія, хоць у Маскву на выстаўку! І вінаград, як на поўдні! Не бойцеся, я ўжо воз сена не буду на ваша імя прасіць на раёне. І кабанчыка не буду, зарок даў! Гэта ж добра яшчэ, што з працы не выгналі, шэф заступіўся. То на парукі ён і ўзяў мяне. Вы ж ніколі б у жыцці мяне так не ўзялі. Ды я на вас зла не маю. Такая вы — не ад свету гэтага. Я ўжо пажыў, усякіх людзей знаю! Вас яшчэ шкадуу, гэта ж так вам мазгі заканапацілі, уся ідэйная, савецкая, а жыць трэба ўмеючы. Так, як вы, прапасці можна! Калі не навучыцеся жыць. Гэта ж каб я так, як вы рабіў, каб так, як вы, паводзіў сябе, галяком бы быў! А так у мяне дом — як звон і дабра ў ім поўна, і жонка сытая, і дзеці сытыя — усім усяго ўдосталь! А як бы я сям'ю карміў, каб такім разявам, як вы, быў?!

Нэля, малады спецыяліст па сацыяльным абслугоўванні насельніцтва, 25-гадовая дзяўчына, яшчэ сапраўды нічога свайго за душой у гэтым маленькім гарадку не мела, акром інтэрнатаўскага пакойчыка, і тое ў драўляным старым бараку. І не скардзілася нікому, паціху сабе адмервала пехатою адлегласць ад працы дахаты (недзе кіламетр, лічыла, будзе з прагулкай). У раёне начальства яе жартавала: «Ты ў нас у дзеўках не заседзішся. Нашы палескія хлопцы спрытныя, адразу падхопаць! О-о, тут ужо свае павывучваліся, хто інжынер, хто настаўнік, хто рэжысёр — гудзе моладдзю Палессе!»

Нэля добра пачувалася з гэтымі простымі мілымі людзьмі. Сама мінчанка, яна ўсё ж лёгка прыстасоўвалася да розных абставін жыцця. Тым больш, што ў яе была адна мама, якая сербанула ў жыцці ўсякага: і горкага, і салёнага, і атрутнага. Не песціла жыццё і іх дзвюх, Нэля імкнулася падсабіць маме,

Мікола Канановіч

*Не хочацца,
каб лета
адыходзіла*

Вершы

Канановіч Мікалай Мікалаевіч нарадзіўся 13 сакавіка 1965 года ў вёсцы Вострава Слонімскага раёна.

Скончыў Востраўскую васьмігодку ў 1980 годзе і Міжэвіцкую сярэднюю школу ў 1982 годзе. У Гродне ў 1983 годзе атрымаў спецыяльнасці слесара-кіпаўца і кінамеханіка. Вясной 1986 года салдатам тэрміновай службы ліквідаваў наступствы аварыі на Чарнобыльскай АЭС. У 1987—1992 гадах вучыўся на філалагічным факультэце БДУ. З 1992 па 1998 год працаваў настаўнікам беларускай мовы і літаратуры ў СШ №8 г. Слоніма. Затым — журналістам і рэдактарам у «Газеце Слонімскай». Аўтар кніг паэзіі «І доўжыцца ноч» (2003) і «Вяртанне восені» (2020).

* * *

Не хочацца, каб лета адыходзіла,
Ды восеньскія кветкі жухнуць зноў.
На покуці спакоем Багародзіца
Вяшчае нам сусветную любоў.

У хаце адзінокай пахне вільгаццю,
Яе не перабіў адэкалон.
Зноў шэры плот за цёмнай аканіцаю
Бярэ стамлены позірк у палон.

Людзей няма на вуліцы прадранішняй,
Але праехаў зноў малакавоз.
Кароўку, значыць, доіць цётка раніцай,
Яшчэ рыпіць жыццёвы ў вёсцы воз.

Ды наступае зноўку восень хмурая.
Якім жа цёплым быў учора дзень!
Вярба за плотам шахматнай фігураю
Схіляе голаў на збуцвелы пень.

Не хочацца, каб лета адыходзіла.
Ды восеньскія кветкі жухнуць зноў.
На покуці ж спакоем Багародзіца
Вяшчае нам сусветную любоў.

Ігар Шаладонаў

*Увасабленне матыву
«смаленне вепрука»
ў беларускай літаратуры
XX стагоддзя*

Шаладонаў Ігар Міхайлавіч —
вядучы навуковы супрацоўнік філія-
ла «Інстытут літаратуразнаўства імя
Янкі Купалы» Цэнтра даследаван-
няў беларускай культуры, мовы і
літаратуры НАН Беларусі, кандыдат
філалагічных навук, дацэнт.

Слова матыву паходзіць ад лацінскага дзеяслова «movere», што азначае рухаю. Гэты тэрмін у літаратуразнаўстве на мяжы XIX і XX стагоддзяў атрымаў фундаментальную распрацоўку. Так, вядомы рускі літаратуразнаўца А. Вєсялоўскі пад матывам разумеў слоўную формулу, якая адказвала на першых этапах развіцця грамадства на пытанні, якія прырода ўсюды ставіла людзям, на так званыя замацаваныя ў свядомасці з'явы, што лічыліся важнымі ці паўтараліся і стваралі яркія ўражанні ў індывідаў. Гэтыя матывы, на думку вучонага, маглі нараджацца самастойна ў розных сацыяльных асяродках і слаях насельніцтва і тлумачыліся найперш аднароднасцю побытавых умоў і адпаведна глыбока замацоўваліся ў людскіх псіхічных працэсах.

У сучаснай паэтыцы гэта паняцце мае даволі шырокі дыяпазон і спектр сэнсавых значэнняў. Так, вядомы рускі тэарэтык літаратуры В. Халізеў лічыць, што матыву — гэта кампанент твора, які валодае павышаным значэннем праз сваю семантычную насычанасць актыўна праяўляе сябе ў тэме, канцэпцыі і ідэі твора.

Кожная новая паэтычная эпоха працуе над замацаванымі вобразамі мінулага, якія штораз пракручваюцца ў пэўных межах, часам дазваляючы сабе толькі новыя камбінацыі старых, напаўняючы іх новым разуменнем і сэнсам.

Такім чынам, матыву можа праяўляць сябе праз слова ці злучэнне слоў у сказе, а таксама можа рэалізавацца ў духоўна-маральнай сферы, выконваючы функцыю своеасаблівага культурнага кода. Семантычная насычанасць матыву найлепш раскрываецца толькі пры разглядзе яго на ўсіх узроўнях мастацка-сюжэтнай і ідэйна-тэматычнай структуры твора.

Адным з матываў, на нашу думку, можа лічыцца працэс смалення вепрука, які ў беларускай класічнай літаратуры скразной лініяй праходзіць праз усё XX стагоддзе. Як вядома, у беларускай міфалогіі вобраз вепрука шчыльна звязаны з культам урадлівасці, ён з'яўляецца ўвасабленнем сытасці, багацця і дабрабыту. Рэшткі колішняга ахвярапрынашэння захаваліся ў рытуальным спажыванні свініны на Каляды і на іншыя святы сялянскага каляндарнага кола, у семантыцы якіх значнае месца займаюць матывы ўрадлівасці і прыбытку.

Упершыню гэты матыву найбольш пафасна, узнёсла і сімвалічна-велічна прагучаў у паэме Якуба Коласа «Новая зямля» ў раздзеле пад назвай «Каляды».

Гарыць саломы каля хатак.
Пажар вясёлы ў час світання!
А што там свеціцца, нябожа?
Няўжо гарыць хто, не дай божа? —

Не, не пажар: то — сцяг калядны,
Япрук там смаліцца дзесь ладны,
Свой крок апошні замыкае:
Япручка доля ўжо такая.
І кожны двoryк, кожна хата,
Хоць і жыве не так багата,
Але Калядаў у адзнаку
Заколе хоць бы падсвінаку
І двoryк свой ці прыгумень
Асвеціць раніцай ці ўдзень,
Бо хто ж, скажыце, хто не ласы
На тое сальца і кілбасы? [2, с. 157].

Працэс смалення вепрука падчас Каляд паўстае ў названым раздзеле своеасаблівым сімвалам паўнаты і радасці жыцця. Паэт гэту падзею ўзвышана называе «сцягам калядным». Аўтар паэтычнымі радкамі апісвае падрыхтоўку да свята, якая была таксама радасным часам у жыцці кожнай сялянскай сям'і. Я. Колас магіяй мастацкага слова побытава-зніжанае дзеянне перастварае, перайначвае, і ў выніку атрымліваецца гарманічны комплекс людскога пражывання.

Гэты эпізод у паэме яскрава сімвалізуе сімфанічнае адзінства розных людскіх эмоцый і перажыванняў — эстэтычных, духоўных, міфалагічных, містычных і нават гастронамічных. Смаленне вепрука паўстае ў творы як доўгачаканая, радасная з'ява ў жыцці сялянскай сям'і, бо каштаванне сальца, мяса і каўбас робіцца што ні на ёсць самай духоўнай справай, якая мае на мэце найперш гуманістычнае патрабаванне — накарміць галоднага. І хоць быццам нізкі вітальны эмацыянальны фон і дамінуе ў гэтым эпізодзе паэмы, аднак ён узнесены на гэтакую вышыню, якая ператварае заколатага вепрука ўжо не проста ў смажаніну, а ў нешта іншае, што вельмі ярка і пераканаўча стварае і перадае гармонію сялянскага побыту і жыцця.

Гэты коласаўскі матыў «сцягу каляднага» ў класічнай беларускай літаратуры на працягу стагоддзя меў працяг, своеасаблівую традыцыю адлюстравання з рознымі адценнямі яго ідэйна-мастацкага ўвасаблення.

Так, у 1961 годзе народны паэт Беларусі Максім Танк піша верш з вельмі акцэнтаванай назвай «Смаленне кабана». Паэт, знаходзячыся за межамі Беларусі, дзеліцца ў творы сваім успамінам аб родным краі, асабліва вылучаючы эпізод смалення вепрука ў бацькоўскім двары.

Агонь на дрывотні расклалі мы,
І закурыўся дым,
Якога тады наглытацца
Прышлося нам усім,
Пакуль кабана смалілі,
Пакуль падрумянілі так,
Што і за сялом чуваць быў
Духмянай скваркі смак [5, с. 185—186].

У першым слупку верша аўтар асаблівы акцэнт робіць на вобразе-сімвале дыму. «Агонь на дрывотні расклалі мы, // І закурыўся дым» [5, с. 185]. Вобраз-сімвал дыму, праз антураж апісання дрывотні, роднай хаты, глыбока эмацыянальна лучыць нас са знакамітай грыбаедаўскай паэтычнай сентэнцыяй «дыму Айчыны». І адначасова асацыятыўна-роздумна паэт развагай пра дым, якім наглытацца прыйшлося нам усім, скіроўвае нас да рэтраспекцыі ўспаміну пра Вялікую Айчынную вайну.

Паэт у сваім вершы, у адрозненне ад Я. Коласа, вельмі засяроджана і падрабязна перадае сам працэс смалення і раздзелу кабана.

Вехці з гаручай саломы
Падкладвалі пад кумпякі,
Пад карак, пакрыты шчацінай,
Пад вышчараныя клыкі.
А потым скраблі нажамі,
А потым змывалі вадой
І ў хату, як п'янага бога,
Ўняслі кабана грамадой [5, с. 186].

М. Танка і Я. Коласа ў апісанні рытуалу смалення і далейшага спажывання кабана лучыць агульная настраёвасць людзей, якія збіраюцца за агульным сталом, яны як бы прылучаюцца да чагосьці цудадзейнага. Бо той, хто знаходзіцца тут, як бы ўбірае ў сябе ўсю моц і сілу не толькі гэтай сакральнай жывёлы, але і сілу, моц і розум роду, светлую энергію блізкіх людзей.

А потым шыпела патэльня,
І смажылася свежына,
І маці на стол высыпала
Бульбы гару з сагана.
Пасля там нейкай чаркі,
Я помню, гамонка пайшла
Пра розныя справы касмічныя,
Пра розныя справы сяла [5, с. 186].

Паэту вельмі прыемна было перадаць тыя духоўна-светлыя пачуцці, адчуванні, думкі і эмоцыі, якія былі за сталом у роднай хаце, людзям іншай краіны, блізкім яму па духу і светаадчуванні, разам з пахам сала, якое перад падарожжам маці паклала яму ў дальнюю дарогу.

Усё гэта мне прыгадалася
На дальняй зямлі чужой,
Дамашнім салам тым,
Якое мне маці паклала
Перад падарожжам маім [5, с. 186].

У 1973 годзе выходзіць знакамітае апавяданне Міхася Стральцова «Смаленне вепрука». У ім аўтар праз элегічна-філасофскі роздум раскрывае адну з цэнтральных тэм сваёй творчасці — пошук духоўнай сувязі паміж горадам і вёскай, уладкаванне гармоніі паміж сялянскім светасузіраннем і працэсам наступу гарадской цывілізацыі. У сюжэтна-фабульнае абрамленне апавядання, яго пачатку і завяршэння, прэзаік уводзіць паўторную прыродную замалёўку позняй восені. Калі «...ідуць ужо халады, бяруцца прымаразкі — ападаюць інеем сырыя туманы. Чарсцвее зямля, і цёмным, ільсняна халодным зяленівам б'е ў вочы парадзелая пры дарозе трава. <...> Такою парою ў вёсках свяжучуць вепрукоў» [4, с. 173—174].

Далей пісьменнік зазначае, што ён ужо даўно хацеў напісаць гэтае апавяданне і назваць яго «Смаленне вепрука», калі яшчэ жыў у «...нечапанай частцы горада... у старым раёне, забудаваным няўклуднымі цаглянымі, а найбольш драўлянымі дамкмі, што ўсцяж патаналі ў садах. Цяпер мала засталося ад таго раёна — адны лапінкі, астраўкі, заціснутыя кварталамі несамавітых бязверхніх дамоў» [4, с. 174].

Мікалай Шуканаў

*Пра родную жлобіншчыну
ён думаў пастаянна**Да 100-годдзя Уладзіміра Федасеенкі*

22 красавіка 2026 г. — 100 гадоў з дня нараджэння беларускага пісьменніка, удзельніка Вялікай Айчыннай вайны, Ганаровага грамадзяніна горада Жлобіна Уладзіміра Канстанцінавіча ФЕДАСЕЕНКІ (22.04.1926 — 3.01.2018).

Блізкае знаёмства

Уладзімір Федасеенка. Фота Мікалая Семянца.

Асабіста мне пашчасціла быць блізка знаёмым з гэтым чалавекам больш за дваццаць гадоў. Мы сустрэліся даволі часта — і на 100-годдзі Мормальскай школы, выпускніком якой быў Уладзімір Канстанцінавіч і дзе мне давялося працаваць настаўнікам у канцы 1980-х гадоў, і на літаратурных сустрэчах ў Жлобіне, і на днях вызвалення Жлобіншчыны ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Давялося мне праводзіць пісьменніка і ў апошні шлях (пахаваны ён на Паўночных могілках у Мінску з ваеннымі ўшанаваннямі), зрабіць там фотарэпартаж.

Часта Уладзімір Федасеенка перад тым, як адправіцца з Мінска, дзе ён жыў, у дарогу на малую радзіму, тэлефанаваў мне, каб сустрэцца. Ён не раз паўтараў: «Пра родны край я думаю пастаянна. На Жлобіншчыне я нарадзіўся, змагаўся з ворагам, чэрпаў матэрыялы для сваіх твораў. І ва ўсіх маіх кнігах адна праўда».

2000 г. На святкаванні 100-годдзя Мормальскай СШ: (злева направа) пісьменнік Уладзімір Федасеенка, журналіст Мікалай Шуканаў, пісьменнік Уладзімір Содаль (таксама выпускнік Мормальскай школы), ветэран Вялікай Айчынай вайны Павел Сідаравіч Баратынцаў. Фота Аляксандра Іванькова.

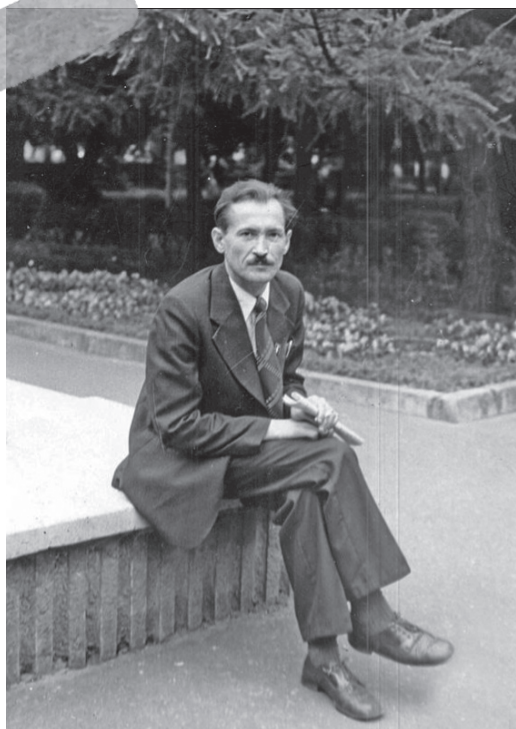
Бясстрашны партызан

«Нарадзіўся я ў 1926 годзе, — пісаў Уладзімір Федасеенка ў сваіх успамінах, якія даслаў у рэдакцыю жлобінскай раёнкі. — Быў час нэпа (Новая эканамічная палітыка. — М. Ш.). Бацька працаваў тады ў Жлобінскай гарбарнай майстэрні. Маці жыла ў сваёй хаце на хутары Бор Мормальскага сельсавета. Неяк сусед ехаў на кані ў Жлобін, і яна, цяжарная, рызыкнула з ім наведаль бацьку. На зваротным шляху сусед дужа гнаў каня, спяшаўся хутчэй дадому. Пад’ехаўшы да першай хутаранскай хаты, спыніўся. Ледзь паспеў давесці маці за парог да бабулі... Так пісаў я ў 1941 годзе аб сваім з’яўленні на свет, калі вучыўся ў восьмым класе Мормальскай сярэдняй школы...»

Неўзабаве пачалася вайна. У першыя месяцы нямецка-фашысцкай навалы на Жлобіншчыне вяліся ўпартыя баі. Ужо тады юны Уладзімір уключыўся ў барацьбу. «Мой дзядзька (Афанасій Мартынаў. — М. Ш.), стары камуніст, старшыня калгаса, стаў байцом знішчальнага батальёна, — успамінае далей пісьменнік. — Тады ж і я ўступіў у гэтае злучэнне разведчыкам. За мной дзядзька замацаваў добрага калгаснага каня. Але ў разведку я хадзіў найбольш пехатою».

12 жніўня 1941 года юны разведчык быў схоплены гітлераўцамі. Нямецкі ўнтэр без доўгага следства паставіў Уладзіміра над ямай на расстрэл. Пачаў ужо цэліцца з вінтоўкі. Але раптам немец, што стаў на пагорку, нешта крыкнуў. Аказалася, што да месца расправы па прасёлкавай дарозе набліжалася легкавая машына. «Унтэр хуценька аддаў салдату вінтоўку і адскочыў на абочыну дарогі, — чытаем далей ва ўспамінах Уладзіміра Федасеенкі. —

Надзея Парчук

*Тваім радкам звінец — не адзвінец**Да 90-годдзя Міхася Рудкоўскага*

Беларуская зямля багатая на таленавітых людзей, у тым ліку на паэтаў ды пісьменнікаў. І наша Берасцейшчына — таксама. На адной толькі Ганцаўшчыне лічыць — не пералічыць літаратурных зорак-знакамітасцей. Амаль кожная вёсачка, кожнае ганцавіцкае сяльцо маюць сваіх творцаў. Не засталася ўбаку і вёска з паэтычнай і распаўсюджанай на Палессі назвай — Востраў. Яна падарыла нам і ўсяму свету аднаго з самых яркіх і самабытных майстроў беларускага слова — Міхася Рудкоўскага, якому 17 красавіка 2026 г. споўнілася б 90 гадоў. На жаль, гэтага цудоўнага, таленавітага паэта і прыгожага, высакароднай душы чалавека ўжо няма сярод нас. 7 ліпеня 1991 года перастала біцца яго сэрца, у росквіце творчых сіл і высокіх чалавечых памкненняў сышоў ён ад нас, пакінуўшы багатую літаратурную спадчыну.

Першы зборнік М. Рудкоўскага пабачыў свет у 1963 годзе. Кніга так і называлася — «Першыя вёрсты». Яна адразу была заўважана як майстрамі слова, так і аматарамі паэзіі. Ці не таму сярод літаратараў ды сяброў паэта ўкаранілася думка, што Міхась Рудкоўскі прыйшоў у літаратуру ў пачатку 1960-ых гадоў. Калі зыходзіць з часу з'яўлення зборніка-першынца, то яно так і ёсць. Аднак варты заўважыць, што яшчэ задоўга да выхаду кнігі ў Рудкоўскага былі публікацыі ў часопісе «Маладосць», газетах «Чырвоная змена», «Заря», а найперш — у ганцавіцкай «Сялянскай праўдзе» (пазней «Савецкае Палессе»), якая блаславіла паэта-пачаткоўца ў слаўную творчую дарогу, апублікаваўшы падборку ягоных вершаў («Успаміны», «Восень» і інш.). І было гэта ў 1958 годзе. Дарэчы, узначальваў тады рэдакцыю газеты вядомы журналіст, закаханы

ў наша Палессе краязнавец і пісьменнік Васіль Праскураў, які пазней стане літаратурным настаўнікам, дарадцам і верным сябрам таленавітаму палешуку (сам жа Васіль Фёдаравіч быў родам з Віцебшчыны).

Калі ж паглыбіцца больш сур'ёзна, то можна смела заключыць, што да прыгожай паненкі Паэзіі Міхась наблізіўся яшчэ раней. Бо перад тым, як адважыцца вынесці сваю творчасць, як кажуць, на суд чытачоў, яму спатрэбіўся час. Гэтае заключэнне ў сваіх успамінах пацвердзіла і малодшая сястра паэта Ірына Міхайлаўна: «Спробу складаць вершы будучы паэт зрабіў у чацвёртым класе. Некалькі вершаў былі надрукаваны на старонках газеты “Піянер Беларусі”».

Другі зборнік з адметнай і сімвалічнай для палескага краю назвай «Сінія Брады» (1967) Уладзімір Калеснік — таксама настаўнік і апякун Рудкоўскага — назаве «пашпартам мастацкай сталасці аўтара». Пасля яго выхаду быў прызнаны літаратурны прафесіяналізм і творчы дар паэта. Хутка Міхася Рудкоўскага прынялі ў Саюз пісьменнікаў СССР. Дарэчы, у той час ён быў першым прафесійным паэтам на Ганцаўшчыне і доўгі час (пасля сыходу з жыцця ў 1957 годзе Міколы Засіма) заставаўся адзіным членам Саюза пісьменнікаў СССР на Брэстчыне.

Наступныя свае зборнікі паэт таксама назваў на дзіва ўдала, ёмка і паэтычна: «Позвы» (1971), «У краі тым...» (1975), «Векавечная Бацькаўшчына» (1976), «Трыгор'е» (1981), «Засцярога» (1984), «Залатазвон» — аднатомнік выбранай лірыкі (1986), «Да прабудеш ты в мире всегда!» (1990 г., Масква, выдавецтва «Советский писатель», у перакладзе Сяргея Красікава). І апошні зборнік «Гарынь» выйшаў у 1992 годзе. Сігнальны яго экзэмпляр паэт яшчэ паспеў патрымаць у руках.

Паэзія... Далёка не кожнаму яна падуладная і не кожнаму зразумелая. Але Міхась Рудкоўскі — чалавек з іншай кагорты. Ён быў прыроджаным мастаком, узнёслым рамантыкам і нястомным, глыбакадумным творцам. Як сапраўдны паэт-лірык, ён умеў пісаць душой і сэрцам. Усе яго вершы — простыя, шчырыя, даступныя і адначасова — кранальныя да глыбіні душы, чулівыя да слёз, тыя, што пранікаюць да самага сэрца. Паэт па-майстэрску ўмеў падабраць тое адзіна трапнае, трапяткое, шчымлівае слоўка, якое абавязкова ўскалыхне і ўзрушыць душу чуйнага чытача. Ён умеў намаляваць яркую, запамінальную, непаўторную карціну жыццёвай рэчаіснасці. Таму паэзія Міхася Рудкоўскага — прыцягальная, запамінальная, чыстая, празрыстая, бы крынічная вада ў яго родных Сініх Брадах, крылатая, як урачысты залатазвон над Востраўскім храмам падчас праваслаўнага свята.

У творчасці Рудкоўскага ясна прасочваецца і глыбокі роздум, і душэўная трывога, і сыноўняя заклапочанасць за будучы лёс сваёй Айчыны; шчодро праяўляецца вялікая любоў да свайго роднага куточка, мілага сэрцу краю, любай зямелькі, дзе ён нарадзіўся, узрос і стаў прадаўжальнікам свайго роду, прадаўжальнікам жыцця, каб у свой шчаслівы час павучальна прамовіць роднаму сыну:

Ўдыхаем поле, луг і лес.
А сонца ў росах грае, грае...
Глядзі, сыноч, глядзі, Алесь:
Перад табою — родны краю.
Каб так яго ты палюбіў,
Як прадзед, дзед яго любілі,
Я за цябе б спакойны быў
Нат і ў магіле.

Ніна Рыбік

Як паміралі вёска

Расказвалі, што ранняй вясной 1986 года, калі жанчыны перабіралі бульбу, Мар'я Кудрына распавяла свой сон. Прысніўся ёй даўно памерлы бацька і кажа: «Хутка вас тут нікога не будзе. Усе адсюль выматэецца». Доўга бабы гадалі-варажылі, што гэты сон азначае. Вырашылі, што самае страшнае: напэўна, пачнецца вайна.

Але здарылася вайна без вайны. 26 красавіка адбылася аварыя на Чарнобыльскай атамнай электрастанцыі, якая знаходзілася зусім блізка, кіламетраў за сем, ноччу ў яснае надвор'е былі бачны яе агні.

Так, у гэтую вайну на нас ніхто не нападаў, не страляў, не бамбіў. Вораг быў нябачны, нячутны і незразумелы. Але ён забіў і пакалечыў мноства людзей. І не злічыць тых, каму «проста» паламаў лёс.

У ліку шматлікіх ахвяр Чарнобыля — мая вёска Уласы і яе жыхары, якія ўмомант, як і прадказаў у прарочым сне сваёй дачцэ Мікалай Міхедзенка, «выматаліся» з сяла, дакладней, іх «выматалі» з родных хат, са сваёй зямлі...

Як гэта было ва Уласах і з уласоўцамі, якія жылі на той час у іншых мясцінах — ва ўспамінах і ў расповедах маіх аднавяскоўцаў, жывых і памерлых, і ў дакументах, прыведзеных у кнізе «Прайсці праз зону».

Расказвае Дуся Лагвіненка:

— Вася, мой малодшы брат, за год да аварыі вярнуўся з арміі. Застаўся працаваць у калгасе: ён заўсёды тэхніку любіў, з маленства з бацькам на трактары. Яму спачатку старую машыну далі, а праз два тыдні новая прыйшла — яе Васю даверылі. Фаміч, механік, які ўсёй тэхнікай у вёсцы загадваў, дазволіў яму на танцы на гэтай машыне ездзіць — разумеў, што малады, усё роўна ўхопіць. Папярэдзіў толькі, каб без глупстваў. Вася быў сур'ёзны хлопец, яму можна было давараць.

У тую ноч брат з іншымі ўласоўскімі хлопцамі паехалі да дзяўчат у суседнюю вёску Чамкоў. Гэта зусім блізка ад станцыі. Расказваў, што бачылі зарыва, сядзелі на лавачцы і любаваліся: прыгожа.

Потым ужо, калі вёску сталі эвакуіраваць, ён на сваёй машыне вывозіў усё з калгаса: запчасткі, тэхніку.

А калі дайшло да дазіметрычнага кантролю і памералі яго машыну, яе — новую! — адразу здалі ў металалом, так яна фаніла.

«Горкая правда об выніках Чернобыльской катастрофы для Беларуси»

«У выніку аварыі на 4-м блоку ЧАЭС у навакольнае асяроддзе была выкінута вялікая колькасць доўгажывучых радыенуклідаў. Пападанне ў навакольнае асяроддзе 50—70 млн кюры доўгажывучых радыенуклідаў (цэзій-137, стронцый-90 і інш.) не мае аналагаў у сусветнай практыцы.

У рэактары, акрамя штатнага камплекта паліўных касет (192 тоны ўрану), у каналах вытрымкі захоўваліся касеты адпрацаванага паліва. Па ацэнках спецыялістаў, з рэактара выбухам было выкінута больш за палавіну ядзернага паліва».

Васіль Несцярэнка, член-карэспандэнт АН БССР.

(Кніга «Прайсці праз зону», Мінск, 1996 г.)

Расказвае Лена Гарбецкая (Панчанка):

— Я ў 1985 годзе выйшла замуж за свайго аднавяскоўца Пецю Панчанку. Жылі ў Прыпяці: мы з Пецем, мая сястра Люда са сваёй сям'ёй — у яе ўжо былі два хлопчыкі, Пецева сястра Лена з мужам і маленькай Ірынкай. Усе мелі жыллё, работу. Я працавала медсястрой у траўматалогіі, праз месяц збіралася ў дэкрэтны адпачынак.

26 красавіка была субота. Мы прачнуліся, нікуды не спяшаючыся, схадзілі на рынак. Там і пачулі вестку пра выбух на станцыі. Але не спалохаліся — не разумелі маштабаў бедства. І доўга яшчэ не разумелі...

Вырашылі з'ездзіць у Чарнігаў — пагуляць, па магазінах прайсціся. Ехалі на дызель-цягніку міма станцыі, назіралі, як дыміць чацвёрты блок...

Ноччу спаць было душна, параскрывалі ўсе вокны.

Калі і была якая інфармацыя пра аварыю, то да нас яна не даходзіла: радыё мы не мелі, тэлевізар не ўключалі.

Назаўтра, у нядзелю, вырашылі схадзіць да Люды. Па дарозе зазірнулі ў магазіны. У Прыпяці заўсёды было добрае забеспячэнне, а ў той дзень паліцы літаральна ламіліся ад дэфіцытаў: садавіна, гародніна...

Люда жыла непадалёк ад станцыі. Да яе ўжо прыходзілі медыкі, прыносілі ёдзістыя прэпараты. Яна ўзяла і на нашу долю.

Потым пайшлі да Пецевай сястры, Лены. Яе муж працаваў на станцыі, на тым самым чавёртым блоку. Больш за тое: яго змена дзяжурыла ў тую ноч! А Саша вучыўся завочна і быў на сесіі, напярэдадні толькі вярнуўся, таму і не пайшоў на работу. Ён расказаў, што да чаго, растлумачыў, што за аварыя здарылася і чым яна небяспечная. Я, патрыётка, на работу рвалася: у нас жа траўматалогія, людзей з апёкамі адразу да нас прывязуць, там, пэўна, рук не хапае... Саша забараніў нават думаць пра гэта.

А назаўтра, у панядзелак, нас эвакуіравалі. Падагналі аўтобусы пад кожны дом, на гучнагаварыцелях аб'яўлялі, каб усе выходзілі з кватэр, бралі дакументы, грошы і самыя неабходныя рэчы: нас вывозяць на тры дні.

Жудасная была карціна: паўтары тысячы аўтобусаў, як вусень, марудна цягнуцца па дарозе. Спякота, духата, а вокны адкрываць нельга...

Развезлі каго куды. Мы нават не ведалі, куды трапілі Люда і Лена. Пазней ужо я даведалася, што Люда з дзецьмі паехала цераз Мазыр і Калінкавічы ва Уласы, да цётак, а муж яе, Гена, вярнуўся ў Прыпяць, каб забраць машыну.

А нас прывезлі ў Палескі раён, вёска Сцешчына. Усіх разабралі па хатах, а мы з Пецем стаім... У мяне живот вялікі, ніхто не хоча браць цяжарную...

Нарэшце да нейкай бабулькі пасялілі. Малачко ад кароўкі пілі, боршчык з маладога шчаўя елі... Потым гэтую вёску таксама выселілі.

З тыдзень мы жылі ў Сцешчыне. Пра сваіх нічога не ведалі — дзе Люда, Лена, што з бацькамі? Потым даведаліся, што Люда з сям'ёй паехалі да бацькоў яе мужа ў Віцебскую вобласць. Людзіна сваякроўка і нас запрасіла, сказала: «У сваёй гаспадарцы ежы на ўсіх хопіць». Мы на ўсё жыццё захавалі ёй удзячнасць.

Жылі нейкі час на Віцебшчыне. Потым Люда з сям'ёй пераехалі ў Латвію — і мы з імі. Там я і Олечку сваю нарадзіла. Усё там добра складвалася: катэдж выдзелілі, работу далі. Але цягнула дахаты. І мы вярнуліся. Спачатку ў Рагачоўскі раён, у Стрэнькі, куды нашу вёску вывезлі. Цёткі на кватэры там жылі, і мы з імі. А потым маме, яна жыла ў суседняй вёсцы, але ўжо на Украіне, жылё далі. Мы падумалі, што разам лягчэй гора гараваць. І ўсе паехалі ў Лукашы, гэта напалёк ад Кіева, Броварскі раён.

Потым яшчэ нас па свеце паматала, пакуль не атабарыліся ў Кіеве.

З рассакрэчаных архіваў

СПРАВКА

№ 606 от 05.05.86 г.

<...>

Осуществлена съёмка по маршруту следования комиссии Минск — Бобруйск — Калинковичи — Хойники — Брагин.

<...>

Установлено следующее:

1. Уровень гамма-фона по маршрутам:

Минск — Бобруйск — от 100 до 150 мкР/ч;

Бобруйск — Калинковичи — от 150 до 600 мкР/ч;

Калинковичи — Хойники — от 600 до 3 000 мкР/ч;

Хойники — Брагин — от 3 000 до 15 000 мкР/ч.

<...>

Выводы:

1. В зоне отселения уровень гамма-фона достигает 15 000 мкР/ч, что значительно превышает установленный ОСП 72/80 уровень для населения при нормальных условиях (30 мкР/ч).

<...>

(Кніга «Прайсці праз зону», Мінск, 1996 г.)

З успамінаў маёй маці Алены Міхедзенкі:

— Вестку пра тое, што на Чарнобыльскай станцыі штось узарвалася, усяго Жэня Барысаў прывёз. Ён пасля арміі ў Янаў паехаў (Янавам ва Уласах называлі горад энергетыкаў Прыпяць — па імені вёскі, на базе якой яго пабудавалі. — Н. Р.). Туды шмат уласоўскіх хлопцаў і дзевак падалося. А што — блізка, работа добрая, зарплата, у магазінах усяго хапае. Уласоўцы, калі якая бяседа збіралася, туды па пакупкі ездзілі. Дабірацца, праўда, нязручна, бо Украіна, аўтобусы не ходзяць, толькі да Машава. Але ў каго машына, то нічога страшнага.

У суботу ранкам, як кароў выганялі, бабы расказалі: ноччу Жэня пешкі прыйшоў з Янава і паведаміў, што ўзарвалася атамная станцыя. І верталёты ў той дзень усё ў той бок ляцелі, адзін за адным, багата. Але я не спужалася.

Падумала: ці мала дзе што ў свеце рвецца? Дзе той Янаў, а дзе мы? Вырашыла: калі што дрэннае, то скажуць, што рабіць.

Пайшла на поле. Мы ў той год разрабілі кавалак зямлі і пасадзілі картоплю. Трэба было перасекці, павытрушваць і павыносіць пырнік. Было жарка. І ў роце горка. Верталёт сеў непадалёк, людзі ў белым вылезлі, селі на корпускі, штось на зямлі ці разглядалі, ці бралі. Я хацела падысці, распытацца, ды яны хуценька назад залезлі, і верталёт далей паляцеў.

А там дзень пры дні страшней рабілася. Па цілівізару казалі, што ўсё добра, што пажар на станцыі патушылі, а на вуліцы саўсім другое гаварылі. Пра радзіяцыю якуюсь. Што яна са станцыі ветрам разносіцца і ўсё атраўляе. А сама не мае ні паху, ні смаку, не пабачыш яе і не пачуеш. Я не верыла. Ну як яна можа атраўляць, калі яе не відно і не чутно?

Каторы дзень, вяртаючыся з поля, зайшла да Марусі Кузякінай, фельчаркі нашай, папытацца, што ды як. Яна супакоіла: урачы з раёна прыезджалі, казалі, што нічога страшнага. Трэба толькі малако і ваду з калодзежа кіпяціць. Але я дзецям у Мазыр тэлеграму адбіла, бо яны збіраліся на майскія прыехаць. Напісала, каб не ехалі: ці мала што? Беражонага бог беражэ...

А тады кароў на пашу не пусцілі. Пасяўную астанавілі, хоць яшчэ не ўсё пасеялі. Механізатары дахаты адправілі з работы. І кожны дзень якіясь навіны. Стала ўжо саўсім страшна.

Прыехалі дзяцей з сяла забіраць. Настаўнікі, міліцыянер і чалавек з раёна. Сказалі, што ў Хойнікі іх адвядуць, бо тут дзецям небяспечна. Усе паселі ў аўтобус. А Насця Барысіха сваіх хлопцаў не пусціла. У яе ў школу яшчэ Юра і Віця хадзілі. Як ні ўгаворвалі, а яна — ні ў якую! Аўтобус пайшоў, а да Насці зноў на легкавіку прыехалі. Ох, як яна крычала! А хлопцаў усё роўна забралі.

А ў красную суботу перад Паскай казалі гнаць на ферму свіней і кароў здаваць. Што там рабілася! Каровы равуць, свінні вішчаць, бабы галосаць, мужыкі мацюкаюцца... Светапрастаўленне. І верыце ці не — каровы плакалі! Стаяць навязаныя каля кашары, а па мордзе слёзы раўчуком цякуць. Няможна было глядзець на гэта. Усе згаласіліся...

Спачатку калгасную худобу пагрузілі, тады людскую. Сказалі: за здадзеную жывёлу грошы аддадуць, а калі хто захоча забраць сваю карову, як нас назад вернуць, то трэба запісацца. Мы не запісваліся. Не верылі: ранкам адно гавораць, у абед другое, а ўвечары трэцяе.

Кароў пагрузілі, патаміліся ўсе, чуць дахаты прыйшлі. Сказалі, што людзей назаўтра вывозіць будуць. Толькі пападалі, пазасыналі — стукаюцца: падымайцеся, збірайцеся. Нічога лішняга не бярыце, толькі грошы і дакументы, на тры дні вас вывозяць. Аўтобус стаіць каля канторы.

Ага, на тры дні... На ўсё астатняе жыццё!

З рассакрэчаных архіваў

СПРАВКА

Об оценке радиационной обстановки и возможных дозовых нагрузках населения в районах БССР, примыкающих к месту аварии на Чернобыльской АЭС.

№ 301 от 14.05.86 г.

<...>

Установлено следующее:

Юлія Брузго

Сядзіба Лукавец і блакітная каплічка

Калі вы кіруецеся ў вандроўку з Мінска ў бок Вілейскага вадасховішча, возера Мядзел або Свір, Касцяневіч або Шэметава, шлях абавязкова пройдзе праз вёску Лукавец, якая месціцца амаль на скрыжаванні трасаў Р58 і Р66 у Вілейскім раёне. Вядома ж, у інтэрнэце можна знайсці крыху звестак пра разбураную сядзібу Шумскіх-Бароўскіх, пра каплічку XIX ст. на рагу дзвюх яе каменных сцен. Але інфармацыі зусім мала і яна разрозненая.

Землі Лукаўца ў XV ст. уваходзілі ў склад вялікага маёнтка Хаценчыцы, які ўпершыню згадваецца як пасаг Соф’і Янаўны Манівід. Каля 1470 г. яна выйшла замуж за Мікалая Радзівіла Старога. У першай чвэрці XVI ст. яго сын Мікалай прадаў ці абмяняў гэты маёнтak на іншыя ўладанні. Ужо да сярэдзіны XVI ст. маёнтak Хаценчыцы быў падзелены на дзве часткі: адна адышла Рагозам герба Шрэнява, а другая — біскупу віленскаму Паўлу Гальшанскаму. З гэтага часу пачынаецца блытаніна з уладальнікамі, бо гаспадары нават невялікай часткі маёнтка ў дакументах называлі свае землі то «маёнтak Лукавец», то «маёнтak Хаценчыцы».

Каму ж належалі лукавецкія землі ў канцы XVI—XVIII ст.?

Разгледзім частку земляў, якімі валодалі Рагозы герба Шрэнява. Першы Рагоза (Rahoza) згадваецца пры двары князя Вітаўта. Ён быў галоўным «пісарам гаспадарскім» у 1418—1432 гг. Радавое гняздо Рагозаў было ў Полацкім ваяводстве. Ад праўнукаў Шчаснага Рагозы Аляхно і Міраслава Багдановічаў пайшлі дзве лініі Рагозаў. 5 лістапада 1550 г. Рагозамі быў складзены акт аб падзеле іх часткі маёнтка Хаценчыцы і Лукавец. Ужо тады лукавецкія землі сабраны былі ў маёнтak з межамі і нават з памежнымі знакамі. Паводле гэтага дакумента Лукавец і Зачарная дасталіся Рыгору Астаф’евічу Рагозу. Ягоны бацька Астафій Сцэцковіч Рагоза згадваецца ў розных дакументах ВКЛ у 1514—1541 гг. Сам Рыгор быў двойчы жанаты: першая жонка Ганна Аляхноўна, другая — Марына Цішкаўна, і меў траіх дзяцей: Зміцера, Льва (?—1621/24) і Ганну (?—1563). Рыгор служыў пры двары вялікага князя і, мяркуючы па Перапісе войскаў ВКЛ, быў самым заможным з усіх Рагозаў. У 1562 г. Рыгор Астаф’евіч выдаў Ганну замуж за Яна Вастравуха. Бацька даў за дачушку багаты пасаг. Яго частка была апублікавана ў кнізе Наталлі Сліж «Брачныя і внебрачныя адношэння дворянства Вялікага княжства Літоўскага в XVI—XVII вв.»: «...шуба адамашькі гвоздзіковае куницами подшита. Саянь одамашковыи черленыи злотоглавом бриживаныи. Саянь порьпятковыи борщовыи з оксамитомъ. Саянь штеметовыи зеленыйи з оксамитомъ. Саянь мухаяровыи з оксамитомъ.

Каплічка, Лукавец, сакавік 2021. Фота аўтара.

Сукня ходільная поръпъяновая. Шубка опретистая влоская белъками подшита. Шубъка зъ соболем оксамитъная. Поес серебряныи на оксамите. Ложъки три серебряных. Кольнеръ перловый. Тканица перъловая. Венок перъловый. Тканица перъловая. Чепъцы шолъкомо и со шлегомъ. Кошолька зъ золотом а пят кошулек зъ шолъком а кошуля долгая семая розъшиваная шолком. Простых кошуль долгихъ чотыри а кошулекъ простых ходильныхъ семь. Фартушков три коленъских одинъ а два простых. Ранътуховъ чотыре два коленъских и два простых двадцатерныхъ. Наметцы два тонъких. Скатерти три и одна тонъкая, а две ровнеиших. Ручников пять два петипецных тонких, а три ручки ровнеишихъ. Коври два. Постеля подушки две коленъскими наволчъками обшити лиштвами. Простира объшита коленская. Простири две простых тонких. Навлочъки двои на подушки тонъких три, на исподнее у зголовя два выбоичатых...» На жаль, не прыведзены звесткі, якую зямельку далі за дзяўчыну. Аднак праз год Ганна памерла, не пакінуўшы спадчынніка. Паводле Статута, яе муж павінен быў вярнуць пасаг бацьку. Але Рыгор Астаф'евіч, згаданы на гэты раз ужо харунжым дворным, адмовіўся прыняць рэчы памерлай дачкі... Цікава, чаму? Мы аб гэтым, верагодна, ніколі не даведаемся. Мяркуючы па захаваных дакументах, жыў ён у Лукаўцы.

Пасля смерці Рыгора Рагозы каля 1578 г. два ягоныя сыны падзялілі ўладанні бацькі, і старэйшаму Зміцеру дастаўся Лукавец. Ён зрабіў ваенную кар'еру пры двары караля Стэфана Баторыя. У 1581 г. у якасці каралеўскага капітана коннай роты Зміцер удзельнічаў у паходзе Стэфана Баторыя на Пскоў. Акрамя Лукаўца, ён валодаў маёнткам Хожайскім (цяпер у Маладзечанскім раёне каля вёскі Рагозіна), дзе пражывала яго жонка Ганна з Маліноўскіх і захоўваліся асабістыя рэчы і дакументы. У ліпені 1585 г. «уладальнік маёнткаў Лукавецкіх» Зміцер Рагоза падаў скаргу на Яна Ясінскага, уладальніка маёнткаў Гаравец і Глыбачаны (сучасныя вёскі Лагойскага раёна), аб нападзе людзей апошняга на яго землі. Праз пару гадоў пасля гэтага выпадку Зміцер памёр, не пакінуўшы сыноў, і яго ўладанні перайшлі да яго брата Льва. У 1585 г. Леў Рыгоравіч Рагоза ажаніўся з Катарынай Альбрэхтаўнай Вільчыкавай. Пасля гэтай даты маладая сям'я паехала не ў Лукавец, а на новае месца жыхарства на левы бок ракі Сэрвач Вілейскага павета. Пакуль невядома, землі былі набытыя ці атрыманыя

Рагозам у пасагу жонкі,. Далей Леў Рыгоровіч да канца жыцця пражываў у гэтым маёнтку, які назваў Малая Сэрвач ці Сэрвач Рагозінская (не захавалася, сёння ў Вілейскім раёне). Цікава, чаму быў пакінуты пустым Лукавец? Можна, там да 1598 г. пражывала маці Зміцера і Льва ці мачыха?

У 1598 г. Леў Рагоза абмяняўся часткай лукавецкіх земляў з Беняшам Іазафовічам, які быў жанаты з Аляксандрай Рагазянкай. 1605 г. Леў Рагоза вылучыў з лукавецкіх земляў тры пустаўшчыны (пустуючыя двары з валокамі) — Макараўшчыну, Ажахаўшчыну і Вараб’еўшчыну і прадаў іх Сямёну Міхайлавічу і Марыяне Іазафоўне Вязынскім, а астатні маёнтак (Лукавец і Зачарняны) — Беняшу Іазафовічу і яго жонцы Аляксандры Рагазянцы. Вязынскія ў 1615 г. прадалі сваю частку за 200 коп Янушу Уняхоўскаму. Пазней Януш абмяняўся землямі з Бенясам Іазафовічам. Далей, у 1629 г., Беняш Іазафовіч і Аляксандра Рагазянка прадалі ўсю сваю частку маёнтка Лукавец за 3000 коп «госпоже Юдзіцы» з Ваньковічаў Заліўскай. Пасля гэтага, у 1631 г., спадарыня Юдыца прадала маёнтак Якубу Заліўскаму. У 1634 г. Якуб Заліўскі запісаў гэтую частку для сваёй жонкі з роду Шалушанак. Пазней яна зноў выйшла замуж за Дэвіда Есмана і ў 1644 г. прадала лукавецкія землі Аляксандру Беняшавічу Іазафовічу. У 1649 г. Аляксандр Іазафовіч і яго жонка Уршуля з роду Арэхаўскіх прадалі маёнтак Лукавец і іншыя часткі хаценчыцкіх земляў Томашу Касакоўскаму герба Слепаўрон, род якога вядомы на тэрыторыі Вялікага Княства з другой паловы XVI ст.

Цяпер вернемся ў 1555 г. і паглядзім на астатнія часткі Хаценчыцкага маёнтка Рагозаў, якая ўжо не мае дачынення да Лукаўца. Трэба адзначыць, што часам гэтыя часткі памылкова ўпісваюць у гісторыю маёнтка Лукавец. «Далёкую» частку хаценчыцкіх земляў атрымаў Васіль Сцэцковіч Рагоза. У яго ж частку ўваходзіла і частка Хаценчыц, дзе стаяў гаспадарскі двор. Яго сын, мітрапаліт Кіеўскі Міхаіл, у 1585 г. прадаў сваю частку земляў сваякам. Вілейскія краязнаўцы ў пачатку 2000-х гг. шукалі гістарычных асоб свайго раёна, але вось зусім прапусцілі той факт, што Міхаіл, хутчэй за ўсё, нарадзіўся ў двары бацькі ў Хаценчыцах і быў ахрышчаны ў мясцовай царкве. Далей ён служыў пры двары вялікага князя ў Вільні. У 1579 г. Рагоза быў пасвечаны ў архімандрыты Мінскага Вазнясенскага манастыра. 10 ліпеня 1582 г. Міхаіл атрымаў прывіі ад слупкіх князёў Юрыя, Яна-Сімяона і Аляксандра Юр’евічаў Алелькавічаў на Слуцкую Траецкую архімандрыю. 27 ліпеня 1589 г. кароль Жыгімонт III зацвердзіў Міхаіла Рагозу ў мітрапаліты мінскай мітраполіі. А пазней у гэтым жа годзе ён стаў Кіеўскім мітрапалітам. Надзвычайны кар’ерны ўзлёт усяго за дзесяць гадоў! Астатнія спадчыннікі Васіля таксама з часам перапрадалі часткі паміж сабой або сваякам з іншых ліній.

«Сярэдняя» частка адышла спадчыннікам Міраслава. У вёсцы Хаценчыцы ім таксама належалі розныя часткі. Да канца XVI ст. прадстаўнікі гэтай лініі Рагозаў Міраслававічаў правялі раздзелы, а далей аддалі свае часткі ў пасаг або прадалі, у тым ліку і Іазафовічу. Ян Багдановіч з жонкай Яўхіміяй каля 1587 г. прадалі сваю частку Аляксандру Станіслававічу Хамантоўскаму. А ён у 1616 г. — Уняхоўскаму. Унук Івана Аляхновіча Адам Станіслававіч Рагоза разам з жонкай Магдаленай Чарняўскай у 1650 г. прадалі сваю частку хаценчыцкіх земляў Томашу Касакоўскаму за 1 тысяччу польскіх злотых.

Да сярэдзіны XVI ст. большая частка маёнтка Хаценчыцы і Лукавец роду Рагозаў у выніку тастаментаў і продажаў зямель апынулася ва ўласнасці Касакоўскага.

Цяпер зноў вернемся ў другую палову XVI ст. і пяройдзем да часткі біскупа Гальшанскага. Пасля яго смерці пасля 1555 г. гэтая частка Лукаўца і земляў ха-

ценчыцкіх увесь час перапрадавалася або пераходзіла да іншых уладальнікаў па пасагу: частка — да Осцікаў, Сангушак-Кашырскіх, Гаўрыловічаў і яшчэ частка — да Ратамскіх, Вольскіх і Пацаў. Нарэшце ў 1644 г. абедзве гэтыя часткі апынулася ва ўладанні Яна Янавіча Свалынскага з полацкай шляхты. З 1608 г. у яго была свая частка хаценчыцкіх зямель, атрыманная ад маці Зданкі Андрэеўны Рагозы. У 1644 г. Свалынскі ўсе землі аб'ядноўвае у свой Хаценчыцкі маёнтак. У другой палове 1646 г. Свалынскі памёр, пакінуўшы свайму сыну Міхаілу і другой жонцы Соф'і Трызне вялікія даўгі. 14 снежня 1648 г. кашталян парноўскі Томаш Касакоўскі звяртаецца ў суд на Міхаіла Свалынскага з патрабаваннем выплаты даўгоў. Верагодна, у лік доўгу Свалынскі прапанаваў свае ўладанні.

У 1650 г. Томаш Касакоўскі герба Слепаўрон аб'яднаў лукавецкія і хаценчыцкія землі. Верагодна, ён спрабаваў аднавіць увесь Хаценчыцкі маёнтак пачатку XVI ст. Далей усе землі атрымалі ў спадчыну яго сыны Якуб, Крыштаф і Андрэй. І, вядома, усе сабраныя землі зноў чакаў падзел. Дачка Андрэя Еўфрасіння выйшла замуж за Стэфана Хамінскага. Верагодна, тады ёй у пасаг вылучылі маёнтак Лукавец. У 1717 г. яе дачка Роза Стэфанаўна Хамінская атрымала лукавецкія землі паводле тастамента ад маці. Роза выйшла замуж за Казіміра Шумскага герба Ястржэбец. Паколькі маёнтак Лукавец быў у закладзе ва Уніхоўскіх, Шумскія змаглі выкупіць яго толькі 29 мая 1730 г. за 12 400 злотых польскіх. Да таго моманту Казімір стаў ужо суддзёй земскім віленскім.

Сам род Шумскіх паходзіць з Польшчы, адкуль яны выехалі яшчэ ў пачатку XVII ст. Праз сто гадоў, у 1718-м, Казімір Шумскі недалёка ад Вільні купіў частку былога маёнтка Саковічаў з вёскай Паляны і назваў новы маёнтак Шумск. 20 сакавіка 1733 г. адзіны сын Казіміра Шумскага і Розы Хамінскай Антоній, стараста карпавіцкі, атрымаў у спадчыну Шумск і Лукавец. У яго таксама быў адзіны сын Міхаіл-Рафал (?—1767), падстолій віленскі, які быў жанаты з Галінай Стахоўскай. Пражывалі яны ў Шумску. Пасля смерці бацькі ўладанні падзялілі два сыны: Ваўжынец/Лаўрэнцій і Каэтан.

Лукавец дастаўся Каэтану. 13 мая 1792 г. у Даўгінаўскім касцёле (не так далёка ад Лукаўца) ён узяў шлюб з Брыгідай-Людвікай-Фартунатай Ёзэфаўнай Каменскай герба Роля. Нарадзілася яна 1 мая 1771 г. у маёнтку Каралін Каменскіх

Галіна Антонава

*Пагуць юлас Коласа. «Новая зямля»:
дыямент, схаваны ад свету.*

Інтэрв'ю з перакладчыкам Андрэем Цяўлоўскім

Андрэй Цяўлоўскі

Сучасная беларуская літаратура стаіць на магутным падмурку, закладзеным класікамі, чые творы на працягу стагоддзяў фарміравалі нацыянальную свядомасць і мовазнаўчы густ. Аднак, каб гэтыя скарбы захавалі сваю жывую сувязь з часам і знайшлі шлях да новага чытача па-за межамі краіны, патрабуецца велізарная, амаль ювелірная праца перакладчыка, якая абапіраецца не толькі на майстэрства, але і на глыбокае адчуванне духу арыгінала, гістарычнай эпохі і нацыянальнага каларыту.

Мы размаўляем з чалавекам, які ўзяў на сябе адказнасць адкрыць свету адно з найважнейшых эпічных палотнаў беларускай культуры — паэму Якуба Коласа «Новая зямля». Гэта не першы пераклад твора, але, магчыма, першая спроба з такой навуковай сумленнасцю і паэтычнай

адданасцю перанесці на рускую мову не толькі лексіку, але і музыку, рытміку, дыялектныя адценні і самабытны свет аўтара. Наш суразмоўца — Андрэй Цяўлоўскі — паэт, перакладчык, член Саюза пісьменнікаў Беларусі, лаўрэат прэміі «Залаты Купідон», мастацкі кіраўнік літаратурнага аб'яднання «Палістых» упраўлення па справах культуры БНТУ, дацэнт кафедры «Інфармацыйна-вымяральных тэхніка і тэхналогіі» прыборабудаўнічага факультэта, кандыдат тэхнічных навук. Яго поўны пераклад «Новай зямлі» становіцца значнай падзеяй у літаратурным працэсе XXI стагоддзя.

Як саспела рашэнне ўзяцца за гэты праект, з якімі нечаканымі адкрыццямі і складанасцямі сутыкнуўся перакладчык і чаму менавіта ювелірная праца з кожным словам можа быць ключом да разумення вялікай літаратуры — пра гэта і не толькі ў нашай гутарцы.

— Андрэй Канстанцінавіч, што прывяло Вас да рашэння ўзяцца за пераклад менавіта «Новай зямлі»? Гэта была асабістая зацікаўленасць, замова ці натуральны шлях у Вашай творчасці?

— Пачалося ўсё з адмысловай замовы, але яна не тычылася перакладу менавіта ўсёй паэмы. Часопіс «Нёман» хацеў да юбілею нашых песняроў Якуба Коласа і Янкі Купалы апублікаваць штосьці новае на рускай мове. Восенню 2021 года рэдактар часопіса Наталля Касцючэнка прапанавала мне зрабіць пераклад раздзелаў паэмы «Новая зямля», якія ніколі не перакладаліся (ва ўсялякім разе, поўнасцю) на рускую мову. Прызнацца, я здзівіўся, што «Новая зямля» дагэтуль не мае поўнай рускамоўнай версіі.

Перакласці асобныя часткі паэмы (на мой густ), аднавіць прабелы, давесці да канца ўсё раней пачатае... Нарэшце, зрабіць поўную версію перакладу — нават гэта для мяне тады падалося адказнай, але не надта аб'ёмнай задачай, бо дагэтуль у мяне быў вялікі перакладчыцкі вопыт, а большая частка работы нібыта ўжо зроблена да мяне...

Я пачаў чытаць гатовыя пераклады... Першае ўражанне — эклектыка. Кожны перакладчык укладаў сваё бачанне, свой талент і свой стыль. Выдатная глава «Таямнічыя гукі» ў перакладзе Міхаіла Ісакоўскага. Аднак урэшце атрымаўся верш Ісакоўскага — прыгожая руская паэзія. Але ж Колас не так гаварыў: не тая лексіка, не тая вобразнасць. Усе перакладчыкі жылі ў Расіі і не ведалі беларускай глыбінкі, беларускай прыроды. На мой погляд, ні адзін з перакладаў не адпавядаў душы і стылю Якуба Коласа.

Узяць, дапусцім, тую ж простую мову, насычаную каларытам, на якой гаварылі нават паны. Чытаючы коласаўскую «Новую зямля», ужо па гаворцы адразу можна ўявіць, у якім асяроддзі вырас персанаж, хто — з вёскі, а хто — гарадскі. У перакладзе гэтыя нюансы былі страчаны, маўленне атрымалася плоскае, хоць па сэнсе — усё правільна.

Тэксты страцілі рытміку, гукапіс, прастамоўныя звароткі. Страціўся нават сэнс вобразаў. Нейкія рэчы, магчыма, па палітычных меркаваннях, прапушчаны, месцамі змянілася і правільнае ўспрымання...

Хутка я прыйшоў да высновы, што не хачу запаўняць прабелы ў недасканалым тэксце. Няма сэнсу перарабляць асобныя раздзелы, а тым больш асобныя радкі, калі іншыя застаюцца, як разбітая мазаіка, не стасуюцца з пераробленымі. Да таго ж ні адзін раздзел не быў перакладзена поўнасцю, кожны — з вялікімі купюрамі. Я зразумеў, што сам хачу зрабіць поўны пераклад. Бачыў, што магу «наблізіцца» да Коласа лепш.

— Узяцца за такую працу — праявіць вялікую адказнасць...

— Так. Але, калі я ўжо пачаў, учытаўся, ужыўся ў верш, я адчуў, што магу гэта зрабіць — зрабіць тое, што за сто гадоў так і не зрабіў ніхто, што гэта задача — для мяне. І галоўнае — што гэта патрэбна зрабіць. Не для сябе — перакладчыкаў наогул нячаста аналізуюць і характарызуюць, — а для літаратуры, нашай і сусветнай. Безумоўна, калі пачынаў, не ўяўляў, якая мяне чакае маштабная праца. Тым не менш, гледзячы з пазіцыі сённяшняга дня, усё роўна ўзяўся б.

— Што Вы адчувалі, працуючы з творам, які літаральна з'яўляецца фундаментам беларускай літаратуры і нацыянальнай святыні?

— Маё першае адчуванне: я сапраўды дакрануўся да святыні, малавядомай у свеце. Заглыбляючыся ў яе, адчуваў, што гэта такая вялікая каштоўнасць, сапраўды твор сусветнага ўзроўню, але дрэнныя пераклады закрылі яму шырокі шлях да чытача. Гэты дыямент па-ранейшаму застаецца толькі нашым, а я магу паказаць яго свету.

Наталля Казапаянская

Калі Тарас узняўся на Парнас?

Паэма «Тарас на Парнасе» вядома, напэўна, кожнаму беларусу. Галоўны яе герой цудоўным чынам апынуўся на парнаскай гары. Узыходжанне здзейснілася на свята Кузьмы і Дзям'яна. А што гэта была за дата? У святцах ёсць некалькі дзён, калі ўшаноўваюцца азначаныя святыя.

У 2009 годзе ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшла кніга «Тарас на Парнасе» з падрабязнымі каментарамі Юрася Пацюпы. У ёй, у зносках, сказана наступнае: «На самага Кузьму-Дзям'яна... — лічыцца, што тут маецца на ўвазе хрысціянскае свята, якое прыпадае на 14 лістапада (паводле юліянскага календара — на 1 лістапада), дзень святых бяссрэбранікаў і чудатворцаў Кузьмы (Касмы) і Дзям'яна (Даміяна) Асірыйскіх (Малая Азія) III ст., якія лячылі жывёл, людзей, дапамагалі бедным». Таксама там жа дадаецца: «Аднак 14 (1) ліпеня адзначаецца свята Кузьмы і Дзям'яна рымскіх, забітых у Рыме ў 284 г., якія таксама лекавалі людзей. У народным календары зазвычай блыталі святых з аднолькавымі імёнамі».

Як бачым, свята Кузьмы-Дзям'яна адзначалася не адзін раз. Больш за тое, у праваслаўным календары ёсць яшчэ адзін дзень Кузьмы і Дзям'яна (Аравійскіх), які прыпадае на 30 (17) кастрычніка. Не забудзем яшчэ і дзень Кузьмы і Дзям'яна ў каталіцкім календары, а гэта — 27 верасня (а раптам наш Тарас каталік?).

Такім чынам, мы маем чатыры даты:

14 (1) ліпеня
27 верасня
30 (17) кастрычніка
14 (1) лістапада.

Яшчэ раз заўважым: прынята лічыць, што цудоўнае здарэнне з Тарасам адбылося 14 лістапада. Але ці так гэта?

Пятро Жаўняровіч

Пра лічэбнікі. І не толькі...

Без лічэбніка абысціся практычна немагчыма, і любая мова, у тым ліку беларуская, адлюстроўваючы жыццё чалавека, утрымлівае ў сабе гэтую часціну мовы, колькасць слоў у якой можна паказаць праз значок ∞ . Натуральна, і ў творах, дасланых у часопіс, лічэбнік займае асобнае месца.

Засяродзімся на некаторых асаблівасцях і прыкладах з аўтарскіх тэкстаў.

* * *

У гэты раз Эла з Васілём чамусьці елі моўчкі, амаль не глядзячы **адзін на аднаго**. Канструкцыя 'адзін аднаго' і яе варыянты пад уплывам нятворчага калькаванні рускага спалучэння 'друг друга' аўтарамі часта пакідаюцца без змен, што спараджае сэнсавую памылку. Форма 'адзін аднаго' паказвае на асоб мужчынскага роду, 'адна адну' — жаночага, 'адно аднаго' — або ніякага, або двух родаў адначасова (дапушчальна і *адзін другога, адна другую, адно другога*, але гэтакія словаўжыванні малалікія). Атрымліваецца, што ў паданалізным сказе Эла — мужчына, калі ж не, то форма канструкцыі павінна быць **адно на аднаго**.

Падобныя хібы знаходзім і ў наступных двух сказах: *Валодзя быццам рабіў выклік сваёй спадарожніцы і падкінуў алей у вогнішча, разлічваючы, што іх мова будзе працягвацца, і праз гэта можна лепей даведацца адзін пра аднаго [адно пра аднаго]; На трэцім курсе ў яе былі адносіны з хлопцам з яе групы, але праз год яны зразумелі, што не створаны адзін для аднаго [адно для аднаго], у кожнага свой шлях у прафесіі, разуменне кар'ернага росту і наогул адносіны да жыцця не супалі. Знаходзім тут і дыялектную форму лічэбніка **адзін** — **аднога**, якая ў кантэксце аўтарскага маўлення неадарэчная.*

* * *

— Так завуць маіх **двух** стрыечных сяцёр. Лічэбнікі два, дзве маюць адрозныя склонавыя формы ва ўсіх склонах, гэта, як кажуць, «класіка», таму паграбуецца праўка: **дзвюх**. Форма роднага склону множнага ліку сяцёр мае варыянт **сёстраў**, які ўсё ж ужываецца часцей.

Прааналізуем і гэтыя тры вытрымкі.

1) Павел прамовіў тост, узяўшы келіх з шампанскім: «За нашу сустрэчу!» Сама сабой пайшла гаворка, у якой ім **абодвум** было камфортна; 2) Бацькі ў вёсцы памерлі ў адзін з зімовых вечароў, угарэлі, паспяшаўшыся зачыніць юшку.